

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Κώδικας εΐχομεν ύπ' ὄψει τοὺς κάτωθι :

	Κώδιξ ύπ' ἀριθ.	Αἰών	Σημειούται ύφ' ἡμῶν
Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης (τεῦχος περγαμηνόν)	713	ΙΒ	Γ
»	670	ΙΓ	Δ
»	2014	ΙΑ	Ζ
»	662	ΙΒ-ΙΑ	Η
»	2742	ΙΑ	Θ
» (τεῦχος περγαμ.)	661	ΙΕ	Ι
»	2690	ΙΑ	Ι
» (τεῦχος περγαμ.)	685	ΙΕ	Κ
»	2573	ΙΑ	Κ
»	877	ΙΕ	Λ
»	2724	ΙΑ - ΙΕ	Λ
»	703	ΙΣ	Μ
»	2696	ΙΕ	Μ
»	663	ΙΕ - ΙΣ	Ν
»	781	ΙΣ	Ξ
»	848	ΙΕ	Ξ
»	664	ΙΕ	Ο
»	851	ΙΣΤ	Π
»	798	»	Υ
»	759	»	Χ
»	2473	ΙΕ	Χ
»	64	ΙΣΤ	Ψ
»	1910	»	Ω
»	2795	ΙΒ - ΙΑ	Ι
»	665	ΙΣΤ	ᾱ
»	675	ΙΖ	ᾱ
»	674	>	ᾱ
»	672	>	ᾱ
»	667	>	ᾱ
»	2438	>	α
»	706	>	ᾱ
»	669	ΙΣΤ	ᾱ
»	710	ΙΖ	ᾱ
»	716	>	ᾱ
»	849	>	γ

	Κώδις ὕπ' ἀριθ.	Αἰών	Σημειοῦται ὕφ' ἡμῶν
Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης	813	IZ	δ
»	829	»	ε
»	718	IH	ξ
»	734	»	έ
»	749	IΣΤ	μ
»	750	IZ	ρ
»	754	»	υ
»	760	»	χ
»	771	»	ς
»	668	»	ε
»	836	»	ι

Ἐκ τῶν Εὐχολογίων τοῦ Δημητρίεβσκη

Βιβλιοθήκης Σινᾶ	957	Θ-I	Σ
»	956	I	Σ ₁
»	958	I	Σ ₂
»	959	IA	Σ ₃
»	962	IA-IB	Σ ₄
»	961	»	Σ ₅
»	973	»	Σ ₆
»	1036	IB-IG	Σ ₇
»	960	IG	Σ ₈
»	966	»	Σ ₉
»	982	»	σ
»	991	IA	σ ₁
»	981	»	σ ₂
»	968	IE	σ ₃
»	984	»	σ ₄
»	974	IΣΤ	σ ₅
» Παντελεήμονος Ἀθῶ	162	IA-IB	π ₁
» Πάτμου	713	IB-IG	π ₂
» »	104	IG	π ₃
» »	105	»	π ₄
» Ἁγίου Ἀθανασίου Λαύρας Ἀθῶ	189	»	π ₅
» Παντοκράτορος Ἀθῶ	149	IE	π ₆
» Ἀθανασίου Λαύρας Ἀθῶ	105	»	π ₇
» Διονυσίου Λαύρας Ἀθῶ	489	»	π ₈
» Λαύρας »	21	IΣ	π ₉
» Πατριαρχείου Ἀλεξανδ.	149-104 (94)	IA	α ₁
» Ἀγ. ταφ. μετοχ. ἐν Κων/λει	8 (182)	IE	κ ₁
» Παρισίων Κοισλιανός	213	IA	ρ

Εἰς τὸν Βαρβερινὸν κώδικα παραπέμπομεν κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Goar δημοσιευομένας ἐν τῷ Εὐχολογίῳ αὐτοῦ διαφόρους γραφάς. Ἐντυπον δ' Εὐχολόγιον εἶχον ἐν ὕφ' ὄψει τὴν ἐν Βενετίᾳ ἐκδοσιν τρίτην τοῦ ἔτους 1869, σπουδῆ καὶ ἐπιστάσι Σπυρίδωνος Ἱερομονάχου Ζερβοῦ, κατὰ ταύτην δὲ γίνεται καὶ ἡ παρὰ-

θεσις τοῦ κειμένου τῶν εὐχῶν. Τὰ εὐχολόγια Δημητρίεβσκη σημειοῦμεν διὰ τοῦ λατινικοῦ D, τὸν Βαρβερινὸν δὲ διὰ τοῦ B. Ἐνθα ἐν τῷ κειμένῳ ὑπάρχει συμφωνία κωδίκων ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν διατάξεων, οὐχὶ ὅμως καὶ πλήρης τοιαύτη περὶ τὸ λεκτικόν, σημειοῦμεν τοὺς τοιαύτην συμφωνίαν παρουσιάζοντας κώδικας ἐντὸς παρενθέσεως. Διὰ τοῦ C σημειοῦμεν τὴν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν μετάφρασιν τοῦ Σλαβωνικοῦ εὐχολογίου τὴν ὑπὸ τοῦ J. King.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ὑπ' ὄψει ἡμῶν κωδίκων, ἡ καθ' αὐτὸ ἀκολουθία τοῦ Βαπτίσματος διετηρήθη σχεδὸν ἀνέπαφος καὶ ἐξ ὀλοκλήρου ἡ αὐτὴ παρ' ἅπασιν τοῖς χειρογράφοις, ὅποθενδήποτε καὶ ἂν προέρχωνται ταῦτα. Λεπτομέρειαί τινες παραλλάσσουσαι, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, δὲν ἐξισχύουσι νὰ μειώσωσιν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τὴν ἐκ τῆς συμφωνίας ταύτης τῶν κωδίκων προκαλουμένην ἐντύπωσιν. Μεταβολαὶ καὶ ἀνομοιοτήτες ἐκ προσθηκῶν κατὰ πηγὰς παλαιότερας ἢ νεωτέρας, ἐμφανίζουσαι ἀσυμφωνίαν μεταξὺ πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων κωδίκων, παρατηροῦνται εἰς προβαπτισματικὰς καὶ μεταβαπτισματικὰς τελετάς, οἷαι αἱ εὐχαὶ εἰς λεχῶ, ἀκολουθία εἰς τὸ σαραντίσαι γυναῖκα, εὐχαὶ εἰς τὸ ἀπολοῦσαι τοὺς φωτισθέντας τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ, εὐχὴ εἰς τὸ κουρεῦσαι παῖδα. Ἐνῶ τοῦτέστι χαρακτηριστικώτατα τὸ κέντρον καὶ ἡ οὐσία τοῦ ὄλου μυστηρίου παρέμεινεν ἀμετάβλητον ἐντὸς τῶν γραμμῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἀρχαία λειτουργικὴ παράδοσις ἐχάραξεν εὐκρινῶς, εἰς τὴν περιφέρειαν εἴτε προσηρηθήσαν νέα τινὰ στοιχεῖα εἴτε περὶ πυρῆνά τινα τῆς παλαιᾶς ὁπωσδήποτε παραδόσεως ἐσημειώθησαν νέαι ἐξελίξεις, ἐξ ὧν προήλθον προσθήκαι καὶ νέαι εὐχαὶ, ἐνίστε οὐχὶ ἐξ ὀλοκλήρου σύμφωνοι πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ εἰς ὃν προσηρηθήσαν πυρῆνος.

Οὕτως αἱ προτασσόμεναι τῆς ἀκολουθίας τοῦ βαπτίσματος, πρῶται παπῶν, «εὐχαὶ εἰς γυναῖκα λεχῶ» δὲν ἀπαντῶσιν εἰς οὐδένα τῶν ὑπ' ὄψει ἡμῶν παλαιότερων κωδίκων, ἐν οἷς καὶ οἱ B, Βησσαριανός, Βοδληανός (Auct. E 5. 13) καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. Γ. β. 10 τῆς Κουπτοφέροισ ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰου αἰῶνος χρονολογούμενος. Εἰς τοὺς κώδικας τούτους εὐρηται μόνον ἡ εὐχὴ «εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον λαμβάνον ὄνομα τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ» («Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ ἱκετεύομεν, σημειωθήτω...»), περὶ ἧς κατωτέρω, καὶ ἡ εὐχὴ ἡ ἀπαγγελλομένη «ὄτε εἰσέρχεται παιδίον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῇ M ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ» («Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις...»), μετὰ δὲ τὰς δύο ταύτας εὐχὰς ἐπακολουθεῖ ἄνευ ἄλλου τινὸς ἡ «εὐχὴ εἰς τὸ ποιῆσαι κατηγούμενον». Αἱ εὐχαὶ εἰς λεχῶ δὲν ἀπαντῶσιν οὐδὲ ἐν τῷ Ἀρμενικῷ εὐχολογίῳ. Ἐν τούτῳ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δύο εὐχῶν, τῶν εἰς τοὺς παλαιότερους κώδικας περιεχομένων, εὐρηται καὶ ἡ ἐν τῷ ἐντύπῳ δευτέρα εὐχὴ εἰς τὸ σαραντίσαι

γυναῖκα («Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ παραγενόμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων) καθὼς καὶ τετάρτη τις εὐχή, μὴ ἀπαντῶσα ἐν οὐδενὶ τῶν ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἑλλήν. χειρογράφων. Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθῇ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἐκ τῶν ὑπ' ὄψει ἡμῶν κωδικῶν περιέχοντες τὰς εὐχὰς ταύτας ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ΙΕ—ΙΖ αἰῶνας καὶ μόνον εἰς (ὁ **Κ**) ἀνήκει εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶ., ὅτι δ' ἐπὶ πλέον δὲν παρατηρεῖται συμφωνία καὶ παρ' αὐτοῖς τούτοις, τοῖς περιέχουσι τὰς εὐχὰς, ἀλλ' ἄλλαι παρ' ἄλλοις ἐκ τούτων εὐχαὶ ἀπαντῶνται, ἄγεται ἀσφαλῶς καὶ ἀδιστακτῶς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρόκειται περὶ ἀκολουθίας μεταγενεστέρας¹. Πράγματι, τινὲς ἐκ τῶν κωδικῶν τούτων (**Ψ Π**₉) μίαν καὶ μόνην περιέχουσιν εὐχὴν εἰς λεχῶ, ἀναγινωσκομένην κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ, ὁ περισσότερον δὲ τῶν λοιπῶν ἀνεπιτυγμένην τὴν ἀκολουθίαν ταύτην παρουσιάζων (ὁ **Δ**) περιέχει τέσσαρας μὲν εὐχὰς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ ἀναγινωσκομένας, ἄλλην δέ τινα εἰς κάθαρσιν τῆς γυναικὸς τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ πνεῦμα, τὸ διαπνέον τὰς περισσοτέρας τῶν εὐχῶν καὶ τινὰς τῶν διατάξεων τῆς ἀκολουθίας ταύτης, ὑπεμφαίνει τοῦτο ἐπικράτησιν ἰουδαϊκῶν καὶ νομικῶν παρατηρήσεων καὶ ἐκδοχῶν. Οὕτω κατὰ τὸν **Δ** ὁ ἱερεὺς δὲν εἰσέρχεται ἐν τῷ οἴκῳ «ἐνθα τὸ βρέφος ἐγεννήθη», ἀλλ' «ἵσταται πρὸ τοῦ πυλῶνος φορῶν τὸ ἐπιτραχήλιον»¹ ἀφοῦ δὲ ἀναγνώσῃ καὶ τὰς τρεῖς πρώτας εὐχὰς, τότε «εἰσέρχεται ἐνδον τοῦ οἴκου ραίνων ἅγιον ὕδωρ ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τοῦ οἴκου». Προδήλως ἡ διάταξις αὕτη προῆλθε κατ' ἄμεσον ἐπίδρασιν τοῦτο μὲν τῆς ὑπερασκητικῆς ἀντιλήψεως ὅτι ὁ τόκος ἐξ ἡδονῆς προσελθὼν εἶνε τόκος ἁμαρτίας (Συμεῶν Θεσσαλον. ἐνθ' ἄν.) τοῦτο δὲ τῶν ἐν τῷ ΙΒ' κεφαλ. τοῦ Λευιτικοῦ περὶ ἀρτίως τεκούσης γυναικὸς διατάξεων. Κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας ἡ λεχῶ «ἀκάθαρτος ἔσται ἐπτὰ ἡμέρας», ἐφ' ὅσον ἔτεκεν ἄρρεν, «ἐὰν δὲ θῆλυ τέκη ἀκάθαρτος ἔσται δις ἐπτὰ ἡμέρας», (στ. 2, 5) ἐπὶ πλέον δὲ «τριάκοντα καὶ τρεῖς ἡμέρας» ἀκόμη «καθήσεται ἐν αἵματι ἀκαθάρτῳ αὐτῆς» καὶ «παντὸς ἁγίου οὐχ ἄψεται καὶ εἰς τὸ ἁγιαστήριον οὐκ εἰσελεύσεται» (στ. 4), εἰς περίπτωσιν δὲ καθ' ἣν ἔτεκε θῆλυ, «ἐξήκοντα ἡμέρας καὶ ἐξ καθεθήσεται ἐν αἵματι ἀκαθάρτῳ αὐτῆς» (στ. 5). Μετὰ τὴν ἀπόδοσιν δὲ τῶν ἡμερῶν τούτων τῆς ἀκαθαρσίας αὐτῆς «ἐξιλιάσεται περὶ αὐτῆς ὁ ἱερεὺς καὶ καθαρῶσθήσεται»

1. Πάντως Συμεῶν ὁ Θεσσαλονίκης (Περὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν κεφ. νη καὶ νθ, Migne 156, 208) ποιεῖται λόγον περὶ τελετῆς ἅμα τῷ τοκετῷ, καθ' ἣν «ὁ ἱερεὺς παραγίνεται καὶ δοξολογεῖ τὸν Θεὸν εὐχαριστῶν, ὅτι ἄνθρωπος γεγέννηται ἐν τῷ κόσμῳ καὶ σφραγίσας, εὐλόγει τὸ τεχθὲν..., τῇ τε μητρὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν εὐχόμενος, μεταδίδωσιν αὐτῇ τε καὶ ταῖς ἐν αὐτῇ γυναιξὶ καὶ χάριτος καὶ ἁγιασμοῦ, ἀδειᾶν τε παρέχει ἐνεργεῖν τὰ ἔργα αὐτῶν... ἀλλὰ καὶ σφραγίσας ὕδωρ τῇ σημειώσει τοῦ σταυροῦ καταρραντίζει τὸν οἶκον».

(στίχ. 8) ¹. Τὸ ὅτι λοιπὸν κατὰ τὸν **A** ὁ ἱερεὺς δὲν εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκον τῆς λεχοῦς πρὸς τῆς ἀναγνώσεως τῶν τριῶν πρώτων εὐχῶν καὶ τὸ ὅτι εἰσερχόμενος ραίνει δι' ἀγιασμοῦ τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ οἴκου προδήλως ὠρίσθη νὰ γίνεται λόγος τῆς κατὰ τὰς νομικὰς διατάξεις ἀντιλήψεως, ὅτι ἡ λεχὼ οὕσα ἀκάθαρτος καθίσταται πηγὴ μολυσμοῦ τόσον διὰ τοὺς περὶ αὐτήν, ὅσον καὶ διὰ τὸν ὅλον οἶκον αὐτῆς. Ἐντεῦθεν καὶ εὐχεται ὁ ἱερεὺς (κατὰ τοὺς **K A O Q**), ἵνα ὁ Θεὸς ἀγιασῇ τὴν δοῦλν αὐτοῦ καὶ καθάρσῃ αὐτῆς τὸν ρύπον τοῦ σώματος καὶ τὸν σπῖλον τῆς ψυχῆς καὶ καταξιώσῃ αὐτήν *ἐξυπηρετῆν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς ἀμέμπτως*, καὶ (κατὰ τὸν **A**) «*ἄπτεσθαι παντὸς ἔργου ἀμιάντως καὶ ἀκωλύτως* καὶ ἵνα εὐλογῆσῃ καὶ τὴν οἰκίαν αὐτήν καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ καὶ ἀγιασῇ τὸν ρύπον καὶ καθάρσῃ αὐτοὺς ἀπὸ πάσης κηλίδος καὶ διαφυλάξῃ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν αὐτῷ ἀμιάντους καὶ ἀκηλιδώτους καὶ καθάρσῃ πάντας τοὺς συνελθόντας ἐν τῇ γεννήσει τοῦ παρόντος νηπίου ἀπὸ παντὸς ρύπου καὶ ἀξιώσῃ τοὺς ἀπτεσθαι παντὸς εἶδους καὶ ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἀκατακρίτως εἰσερχοσθαι». Ὡσαύτως κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν, ἣτις εἶνε ἡ πρώτη μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, αἵτινες κατὰ τοὺς ἀνωτέρω ὁρισμοὺς τοῦ Λευϊτικοῦ ἀποτελοῦσι τὴν κατ' ἔξοχὴν ἀκάθαρτον ἑβδομάδα τῆς λεχοῦς, κατὰ τὸν κώδικα **A** εὐχεται ὁ ἱερεὺς, ἵνα ὁ Θεὸς «καθάρσῃ τὴν λεχὼ ἐκ τοῦ ἐπελθόντος αὐτῆς σωματικοῦ μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος ὥστε ἀγιασθῆναι αὐτήν καὶ τὴν ζύμην τῶν χειρῶν αὐτῆς». Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ παρατρέχῃται καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ εὐχαὶ οὐδένα περὶ ἀκαθαρσίας ἐκ τῆς λοχείας λόγον ποιούμεναι, καθὼς καὶ ἄλλαι, ἐν αἷς διακηρύττεται ὁ Θεὸς ὡς εἰπὼν τῷ ἀποστόλῳ Πέτρῳ «ὃ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου καὶ πάντα τὰ μιὰ καὶ ἀκάθαρτα καθαρὰ νομοθετήσας (**K, Q** εὐχὴ εἰς τὰς παρατυχοῦσας γυναῖκας εἰς λεχὼ τῇ ὥρᾳ τῆς γεννήσεως). Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ ὑπαρξὶς τῶν εὐχῶν τούτων ἀποτελεῖ μίαν ἐπὶ πλεόν ἀπόδειξιν, ὅτι ἀποτελοῦσι στοιχεῖον ξέρον ἐκ καταλυθεισῶν τελετουργικῶν διατάξεων τοῦ νόμου προελθὸν αἱ ἄλλαι εὐχαί, ἐν αἷς διερμηνεύεται τὸ φρόνημα, ὅτι ὁ τε οἶκος τῆς λεχοῦς καὶ οἱ ἀψάμενοι αὐτῆς μετέσχον τῆς ἀκαθαρσίας αὐτῆς, κερῆζοντες τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ συγχωρήσεως καὶ ἱκανώσεως, ὅπως εἰσέλθωσιν ἐν τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ μεταλάβωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Παραλλήλως ὁμοῦς τονίζεται ἀρκούντως ἐν πάσαις ταῖς εὐχαῖς ἢ ἐκ τῆς

1. Ἀξιοσημείωτον ὅτι καὶ ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ τύπῳ ἤδη ἐν τῷ 18 κανόνι τοῦ Ἰππολύτου υἱοθετεῖται παρομοία ἀντιλήψις, κηρυττομένης τῆς λεχοῦς ἀκαθάρτου ἐπὶ 40 ἢ 80 ἡμέρας ἀναλόγως τοῦ φύλου τοῦ βρέφους. Ἐν τῷ κοπτικῷ καὶ τῷ αἰθιοπικῷ τυπικῷ προτάσσεται εὐχὴ ἐπὶ τῆς μητρὸς τοῦ παιδίου, ἢ ὄλη·δ' ἀκολουθία περιλαμβάνει ἀναγνώσματα καὶ χρῆσιν τῆς μητρὸς καὶ τοῦ παιδίου (Dezinger, Ritus Orientalium τομ. I σελ. 192). Ἀρχικῶς δὲ ἡ τελετὴ ἐλάμβανε χώραν τὴν 40ην καὶ τὴν 80ην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδίου, καθ' ἃ ὁρίζει καὶ ὁ 18 κανὼν τοῦ Ἰππολύτου.

προπατορικῆς ἁμαρτίας διαφθορὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ παραδείσου ἐξορία τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν μοχθηρὸν τοῦτον βίον, ἐν ᾧ ὁ μὲν ἀνὴρ ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου αὐτοῦ καλεῖται νὰ προσπορίζῃται τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ἡ δὲ γυνὴ ἐν λύπαις νὰ τίκῃ τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οἱ πάντες ἐν ἀνομίαις συλλαμβανόμεθα, σχετιζόμενου οὕτω τοῦ μολυσμοῦ τῆς λεχοῦς πρὸς τὸν ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ πρωτοπλάστου εἰσρεύσαντα καθολικὸν μολυσμὸν, ἔνεκα τοῦ ὁποίου «διὰ ρύπου πάντες ἐσμὲν ἐνώπιον» τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς πρώτης ἐκείνης ἀράς οἱ πάντες καθὼς καὶ τὸ τεχθὲν νήπιον διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ ἐχθροῦ, ἐκζητεῖται ἡ θεία προστασία ὑπὲρ τοῦ ἀρτιγεννήτου βρέφους, ἵνα τοῦτο διαφυλαχθῇ «ἀνώτερον τῶν ἐπινοιῶν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀξιωθῇ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας», καὶ διατηρηθῇ «ἀπὸ πάσης φαρμακείας, ἀπὸ πάσης χαλεπότητος, ἀπὸ πάσης ζάλης τοῦ ἀντικειμένου, ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν, ἡμερηγιῶν τε καὶ νυκτερινῶν». Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐν ὠδίαις τεκοῦσα ἄτε μὴ ἀπαλλαγείσα εἰσέτι τοῦ ἐπικριμαμένου τῆς ζωῆς αὐτῆς κινδύνου, καθίσταται ὑποκείμενον τῶν ἀπειθυνομένων πρὸς Κύριον εὐχῶν καὶ ἐκζητεῖται ὑπὲρ αὐτῆς ἵνα «ὡσπερ τὴν ἀειπάρθενον ἀνώδυνον καὶ ἄλυπον ἐφύλαξεν, οὕτω καὶ τὴν νυνὶ τεκοῦσαν ρύσῃται πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἐχθροῦ» καὶ «δῶ αὐτῇ ταχυνὴν ἐξανάστασιν» καὶ θεραπείῃ τοῦ πόνου αὐτῆς καὶ περιφρουρήσῃ αὐτὴν «ἀπὸ πάσης ἐπελεύσεως τῶν ἀοράτων πνευμάτων, ἀπὸ νόσου καὶ μαλακίας, ἀπὸ ζήλου καὶ φθόνου καὶ ὀφθαλμῶν βασκανίας». Κώδικές τινες μάλιστα (**Σ Π** e καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 19(20) εὐχολόγιον τοῦ Κωσταμωνίτου) ἐπισυνάπτουσιν εἰς τὰς εὐχὰς ταύτας καὶ τὸν Γ'. ἀφορισμὸν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκζητεῖται, ἵνα ἀπελαθῶσιν ἀπὸ τοῦ νηπίου «πάντα τὰ ἐνεργήματα τοῦ διαβόλου, καὶ διωχθῶσι τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα ἀπ' αὐτοῦ καὶ συντριβῇ ὁ σατανᾶς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐν τάχει.»

Ὅρθῶς λοιπὸν παρατηρήθη ' ὅτι δὲν εἶνε ἀπλοῦν τὸ αἶσθημα τὸ διηκὸν διὰ τῆς τελετῆς ταύτης, καὶ τῆς ἐπακολουθούσης αὐτῇ ἀκολουθίας τοῦ σαραντισμοῦ, ἀλλὰ διπλοῦν, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, τριπλοῦν καὶ τετραπλοῦν. Διότι ἐν αὐτῇ δὲν διαδηλοῦται μόνον ἡ συναίσθησις ἡ ἐκ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ σωματικοῦ καὶ ἰδία τοῦ ψυχικοῦ ρύπου, ἀλλὰ καὶ ἐκφράζεται τὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ διασώσει μὲν τῆς μητρός, ἐπὶ τῇ πλάσει δὲ καὶ ἄλλου ἀνθρώπου, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἡ συναίσθησις τῆς ἀνάγκης τῆς θείας ἀντιλήψεως καὶ προστασίας πρὸς πλήρη ἀνάρρωσιν τῆς τεκούσης, καὶ πρὸ παντὸς πρὸς ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ πονηροῦ καὶ ἀναγέννησιν ἐν Χριστῷ καὶ τελείωσιν τῆς νέας ταύτης ψυχῆς, τῆς ἐν τῷ ἀρτιγεννήτῳ βρέφει λαβούσης ὑπαρξίν.

Ἡ εὐχὴ εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον λαμβάνον ὄνομα τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἀπαντᾷ παρ' ἅπασιν τοῖς χειρογράφοις, ἐντεῦθεν δὲ

δύναται τις νὰ συναγάγη, ὅτι πρόκειται περὶ εὐχῆς παλαιότητας. Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἡ εὐχή αὕτη ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸ νὰ κατασφραγισθῇ τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ εἰς τὰ κυριώτερα μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ (μέτωπον, στόμα, στήθος), ὡς δὲ ἀποσαφεῖται καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς εὐχῆς, ἐκζητεῖται διὰ τῆς τελετῆς ταύτης, ἵνα «σημειωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ» τοῦ Θεοῦ «ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς διαλογισμοῖς» τοῦ τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν προσαγομένου καὶ ἵνα δῶ ὁ Κύριος «ἀνεξάρνητον μεῖναι τὸ ὄνομα Αὐτοῦ τὸ ἅγιον ἐκ' αὐτόν, συναπτόμενον ἐν καιρῷ εὐθέτω τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ τελειούμενον διὰ τῶν φρικτῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ». Αἱ φράσεις αὗται ὑπεμφαίνουσιν, ὅτι ἀρχικῶς ἡ προσαγωγή αὕτη, εἰς ἣν ἀφορᾷ ἡ εὐχή, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον βῆμα τῆς προσχωρήσεως τοῦ προσαγομένου εἰς τὰς τάξεις τῶν χριστιανῶν, διὰ τῆς φυγῆς ἀπὸ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου, ὡς ἀναγράφεται ἐν τῇ εὐχῇ, τὸ βῆμα δὲ τοῦτο ἐγένετο μετὰ τῆς προθέσεως, ὅπως μὴ ἀρνηθῇ ποτε ὁ προσαγόμενος τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ συναφθῇ ἐν καιρῷ μετὰ τοῦ λοιποῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ τοιαύτη προσαγωγή κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ χρόνους συνέπιπτε προδήλως πρὸς τὴν κατὰ τὸ πρῶτον προσέλευσιν τοῦ ἀπὸ τῶν εἰδώλων καὶ τῆς ἄλλης τοῦ κόσμου πλάνης ἐπιστρέφοντος εἰς Χριστὸν καὶ ἐκδηλοῦντος ἐπιθυμίαν, ὅπως συναριθμηθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν κατηχομένων. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς ἀπὸ τοῦ Ὁδοιοπορικοῦ τῆς Σιλβίας, τῶν κανόνων τοῦ Ἰππολύτου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ψευδοδιδιονυσίου, πληροφορίας, ἡ προσέλευσις αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐν τῷ Συριακῷ καὶ Αἰγυπτιακῷ τύπῳ ἡρώτην παρουσίας τοῦ ὑποψηφίου κατη-

1. Ὁ Αἰγυπτιακὸς τύπος, ὡς εἶχε διαμορφωθῆ κατὰ τοὺς πρώτους τέσσαρας αἰῶνας, συνάγεται : (1) ἐκ τῆς λεγομένης Αἰγυπτιακῆς Διατάξεως. Ταύτης τὸ πρωτότυπον ἦτο συντεταγμένον ἑλληνιστί, ἀλλ' ἀπωλέσθη διασωθείσης παλαιότητας λατινικῆς μεταφράσεως. Τῆς μεταφράσεως ταύτης ἀντίγραφον ἀνευρέθη εἰς παλίμψηστα φύλλα τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βερόνης ἀναγόμενον εἰς τὸν ΣΤ'. αἰῶνα, ἐξ οὗ δύναται νὰ συναχθῇ ὅτι ἡ μὲν μετάφρασις ἀνάγεται εἰς τὸν Δ'. αἰῶνα, τὸ δ' ἑλληνικὸν πρωτότυπον εἰς τὸ δευτερον ἡμισίον τοῦ Γ' αἰῶ. (2) Οἱ ἐκ ὀνόματι τοῦ Ἰππολύτου φερόμενοι καὶ στενότερα πρὸς τὴν Αἰγυπτιακὴν Διάταξιν συνδεόμενοι κανόνες. Οὗτοι φαίνεται ὅτι εἰσῆχθησαν εἰς Αἴγυπτον τὸ βραδύτερον κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ἀφοῦ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Περί παρθενίας γνωρίζει τούτους (3) Τὸ Εὐχολόγιον Σεραπίωνος τοῦ Θμούεως ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶ. χρονολογούμενον. Ὁ παλαιὸς Συριακὸς τύπος ἐξ ἄλλου δύναται νὰ συναχθῇ ἀπὸ τῶν ἐπομένων πηγῶν : (1) Ἐκ τῆς εἰς τὰς συγγραφὰς τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων συμπεριλαμβανομένης *Διδαχῆς Κυρίου διὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων* τῆς ἀναγομένης εἰς αὐτὰ τὰ τέλη τοῦ Α' αἰῶ. (2) ἐκ τῆς *Διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων*, ἣν οἱ Funk καὶ Harnack τάσσουσιν εἰς τὸ δευτερον ἡμισίον τοῦ Γ' αἰῶ. Τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον τῆς συγγραφῆς ταύτης ἀπωλέσθη καὶ διεσώθη συριακῆ μετάφρασις αὐτῆς. (3) Τὸ περιεχόμενον τῆς *Διδασκαλίας* διεσώθη εἰς τὰ ἐξ πρώτα βιβλία τῶν *Ἀποστολικῶν Διαταγῶν*, τῶν ὁποίων

χοιμένου ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ τούτῳ ὠρισμένου πρεσβυτέρου, ἥτις προηγεῖτο τῆς παρουσιάσεως τούτου εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ὅστις μετὰ προσεκτικὴν ἔρευναν καὶ ἐξέτασιν ἀπεφάσιζεν ὀριστικῶς περὶ τοῦ ἂν ὁ προσερχόμενος ἔδει νὰ γένηται δεκτὸς ἢ ἐνεδείκνυτο μᾶλλον ν' ἀποπεμφθῆ'. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πρώτην παρουσίαν τοῦ ἐπιστρέφοντος ἐνηγεῖτο ὀνοματογραφία τις, διότι καὶ ὁ πρεσβύτερος, πρὸ τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον παρουσιάζετο ὁ ὑποψήφιος, κατέγραφε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τινι προχείρῳ καταρτιζομένῳ καταλόγῳ¹. Ἡ ὀνοματογραφία δ' αὕτη προϋπέθετε δήλωσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ ὑποψηφίου. Ἐντεῦθεν μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ ἡ πρώτη αὕτη προσαγωγὴ τοῦ ἀρτιγεννήτου βρέφους, ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν πρῶ-

ἡ σύνταξις τοποθετεῖται γενικῶς εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ Δ' αἰῶ. Τὸ τρίτον βιβλίον τούτων ἀποτελεῖ ἐπανεκδοσὶν συμπληρωμένην τῶν διατάξεων τῆς Διδασκαλίας τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ βάπτισμα, τὸ ἕβδομον δὲ βιβλίον, ὅπερ ἀντιγράφει τὴν Διδαχὴν, ἔχει ὀλόκληρον τμήμα (ἀπὸ τοῦ λγ κεφ. καὶ ἐξῆς) ἐξ ἀγνώστων πηγῶν, ἐν ᾧ ἀπαντᾶται πλήρης τάξις βαπτίσματος. (4) Ἐκ τῆς *Διαθήκης τοῦ Κυρίου* (Testamentum Domini), τὸ ὁποῖον συνεγράφη εἰς τὴν ἑλληνικὴν, περιεσώθη δὲ εἰς συριακὴν μετάφρασιν, καὶ ἔδημοσιεύθη εἰς μετάφρασιν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἰγνατίου Ἐφραῖμ II Rahmani. Τινὲς ἔταξαν αὐτὸ μετὰ τῶν πηγῶν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ τύπου, πιθανώτερον ὅμως παρουσιάζεται, ὅτι ἡ προέλευσις αὐτοῦ εἶνε μᾶλλον συριακὴ. Εἶνε ἐν τούτοις ἀξιοσημείωτον, ὅτι ἡ τάξις τῆς τελετῆς τοῦ βαπτίσματος εἰς πολὺ ὀλίγα σημεία προσομοιάζει πρὸς τὴν τῶν Κανόνων τοῦ Ἱππολύτου καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς Διατάξεως. Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ μνημείου τούτου θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ μὲν συριακὴ μετάφρασις δὲν δύναται νὰ ἀναχθῆ παλαιότερον τοῦ Ζ' αἰῶνος, τὸ ἑλληνικὸν ὅμως πρωτότυπον χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Δ' αἰῶνος. (5) Τὰ ἀνωτέρω κείμενα συμπληροῦνται καὶ ὑπὸ πληροφοριῶν παρεχομένων, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῶν Κατηχέσεων Κυρίλλου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ Ὀδοιπορικοῦ τῆς Αἰθερίας, ἅτινα ἐκπροσωποῦσι τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις πρᾶξιν, τοῦτο δὲ ἐκ τμήματός τινος τῶν ἔργων τοῦ Χρυσοστόμου, τῶν περιεχόντων ὁμιλίαν ἐκφωνηθείσας ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ὑπαινισσομένων ἐνιαχοῦ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ λειτουργικὴν πρᾶξιν. (6) Τέλος ἐκ τοῦ περὶ Ἐκκλ. Ἱεραρχίας ἔργου, τοῦ ἀποδιδόμενου εἰς τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ II καὶ III κεφάλαια πραγματεύονται ἐξ ὀλοκλήρου «περὶ τῶν ἐν τῷ φωτίσματι τελουμένων».

1. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην ὁ ἐπίσκοπος, ὡς ὑπὸ τῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἱππολύτου φερομένων κανόνων (102 - 103) μαρτυρεῖται, ἐξῆτει πληροφορίας περὶ τῆς διαγωγῆς καὶ τῶν διαθέσεων τοῦ ὑποψηφίου καὶ ἀπὸ τοὺς γείτονας καὶ γνωρίμους αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἔρευναν δὲ ταύτην, ἥτις προϋπέθετε καὶ τὴν παρουσίαν μαρτύρων, ἀναδεχομένων εὐθύνην ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐγγυωμένων περὶ τῆς εὐλικρινείας καὶ ἀγαθῆς διαθέσεως τοῦ ὑποψηφίου, κατέγραφε ἰδιοχείρως τὸ ὄνομα τοῦ ὑποψηφίου εἰς τὸν ὀριστικὸν κατάλογον τῶν κατηγουμένων, ἄλλως ἀπέπεμπεν αὐτὸν λέγων κατὰ τὸ Ὀδοιπορικὸν «ἄς ὑπάγη πρῶτον νὰ διορθωθῆ καὶ ἀκολουθῶς ἄς ἔλθῃ νὰ ζητήσῃ τὸ βάπτισμα». Πρβλ. καὶ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου Ἐκκλ. Ἱεραρχίας κεφ. Β' 11. Migne 3,393.

2. Πρβλ. Π. Τρεμπέλα, Ἡ τελεσιουργία τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πάλαι τε καὶ νῦν. Ἀθῆναι 1925 σελ. 62.

την παρουσίασιν τοῦ ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἐπιστρέφοντος, συνεδυσάθη καὶ πρὸς τὴν ὀνομασίαν τοῦ βρέφους ἢ τὴν ὑπὸ τοῦ βρέφους λήψιν ὀνόματος. Ἐφ' ὅσον δ' ἐν τῇ Κ.Δ. μαρτυρεῖται ἢ κατὰ τὴν ὀγδόην ἀπὸ τῆς γεννήσεως Αὐτοῦ ἡμέραν περιτομὴ καὶ ὀνομασία τοῦ Κυρίου, συνεδέθη ἢ κατασφράγισις καὶ ὀνοματοθεσία τοῦ νεοῦ κατηγουμένου πρὸς τὸ γεγονός τοῦτο καὶ ἐκράτησεν, ἵνα αὕτη λαμβάνη χώραν τὴν ὀγδόην ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡμέραν. Πάντως ἢ σύνδεσις αὕτη εἶνε μεταγενεστέρα, ὡς δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς εὐχῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξαίρεται ἀποκλειστικῶς ἢ κατασφράγισις, χωρὶς νὰ γίνεται οὐδεὶς λόγος περὶ τοῦ γεγονότος τῆς περιτομῆς τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας ἢ πρὸς τὸ σχετικὸν γεγονός τῆς εὐαγγ. ἱστορίας ἀναφορὰ εἶνε ἄμεσος καὶ σαφής. Ὡς πρόσθετος ἔνδειξις περὶ τῆς κατὰ χρόνους μεταγενεστέρας συνδέσεως τῆς τελετῆς ταύτης πρὸς τὸ γεγονός τῆς περιτομῆς τοῦ Κυρίου θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ ὅτι παρὰ τισι τῶν κωδίκων (**Κ**, **Π**, πρβλ. καὶ σχετικὴν διάταξιν **Σ Π**) ἢ εὐχὴ αὕτη συνδυάζεται μετὰ τῶν εὐχῶν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν καὶ μετ' εἰσαγωγῆς τοῦ νηπίου ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Ἐφ' ὅσον ὁμοῦς ὁ τοιοῦτος συνδυασμὸς δὲν μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ παλαιότερου τινὸς κώδικος, ἢ ἐπιγραφή δὲ ἢ ἐπιτεθειμένη ἐπὶ τῆς εὐχῆς, ἐν ἣ γίνεται λόγος περὶ ὀγδῆς ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ βρέφους, μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ Β, δύναται οὗτος νὰ ἐξηγηθῇ παρὰ τοῖς μνημονευθεῖσι χειρογράφοις μᾶλλον ὡς ὑποσημαίνων πρᾶξιν, καθ' ἣν ἢ προσαγωγή τοῦ νηπίου κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν παρελείπετο ἐνιαχοῦ, ὡς σήμερον παρ' ἡμῖν γενικῶς, ἐντεῦθεν δὲ ἢ δι' αὐτὴν τετυπωμένην εὐχὴ συνανεγινώσκετο κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν.

Ὡς πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους διατάξεις τῶν κωδίκων ἀξιοσημειώτα τυγχάνουσιν :

Ἡ προσαγωγή γίνεται ὑπὸ τῆς μαίας καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῆς μητρός. Τοῦτο δὲ διότι ἢ μήτηρ ὡς λεχῶ καὶ μήπω καθαρισθεῖσα δὲν ἀξιούται εἰσεῖτι τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ναόν.

Καθ' ἃ ὀρίζουσιν οἱ πλείστοι τῶν κωδίκων (**Η Κ Δ Ο Π, Π, Ψ ᾠ**), ἢ ὁλη τελετὴ λαμβάνει χώραν «πρὸ τῶν τοῦ ναοῦ πυλῶν» (**Η**), «ἐξω τῆς ἐκκλησίας» (**Κ ᾠ**) καὶ «ἐξω τῆς πύλης» (**Π**) καὶ «δὲν ἐμπάζει (ὁ ἱερεὺς) τὸ παιδίον ἔσω εἰς τὴν ἐκκλησίαν οὐδὲ ποσῶς ἕως τεσσαράκοντα ἡμέρας» (**Π**). Πιθανώτατα τῶν τοιούτων διατάξεων ἢ πρώτη καταβολὴ δέον ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἀρχαίαν πρᾶξιν, καθ' ἣν αἱ προβαπτισματικαὶ τελεταὶ καὶ δὴ οἱ ἐπορκισμοὶ καὶ ἢ ἀπόταξις καὶ σύνταξις ἐγίνοντο οὐχὶ εἰς τὸν κυρίως ναόν, ἀλλ' εἰς τὸν προαύλιον τοῦ βαπτιστηρίου οἴκον¹. Αἱ ἐκ τῶν νομικῶν ὁμοῦς διατάξεων ἐπιδράσεις προσέδωκαν διάφορον ἔννοιαν εἰς τὴν καταβο-

1. *Κυρίλλων*, Κατήχησις ΙΘ § 2 Πρβλ. καὶ Funk, *Didascalia et Const. Apost. t. II 124*.

λὴν ταύτην διερμηνεύσασαι διαφόρως ταύτην, καθὼς ἐμφαίνεται οὐ μόνον ἐκ τῆς διατάξεως, καθ' ἣν τὸ βρέφος προσάγεται ὑπὸ τῆς μαιᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐπακολουθούσης ἐκτενεστεράς διατάξεως, καθ' ἣν εἰς περιπτώσιν ἀνάγκης ἐκ κινδύνου θανάτου τὸ βάπτισμα τοῦ νηπίου δύναται νὰ λάβῃ χώραν καὶ πρὸ τῆς ὀγδόης ἡμέρας ἢ καὶ κατ' αὐτὴν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἡμέραν, καὶ οὐχὶ «ὡς τινες κακῶς φασιν τὴν πέμπτην ἡμέραν ἢ τὴν ἕκτην». Οἱ ὑποστηρίζοντες, ὅτι τὸ βρέφος ἔδει νὰ βαπτίζηται τὴν πέμπτην ἢ ἕκτην ἡμέραν, ἀποκλείοντες δὲ τὸ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ βάπτισμα, ἀναμφιβόλως ἤντλουν τὴν ἐπιχειρηματολογίαν αὐτῶν ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ λεχὼ οὐσα ἀκάθαρτος καθίστα τοιοῦτο καὶ τὸ βρέφος αὐτῆς. Τὸ ὅτι δὲ τὴν ἀκαθαρσίαν τοῦ βρέφους, τὴν προερχομένην οὐ μόνον ἐκ τῆς συναφείας μετὰ τῆς μητρὸς διὰ τοῦ θηλασμοῦ καὶ τῆς λοιπῆς σχέσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν αἱμάτων τῆς γεννήσεως, εἶχον ὑπ' ὄψει οἱ τοιαῦτα ὑποστηρίζοντες, ὑποδηλοῦνται καὶ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διατάξεως, ἐν ἣ ῥητῶς σημειοῦται «οὐ χρῆ περιμένειν . . . ἀλλὰ τῇ ὥρᾳ ἣ ἐγεννήθη, μόνον ἀποπλυνθῆναι καὶ εὐθὺς βαπτισθῆναι, ἵνα μὴ τελευτήσῃ ἀφώτιστον».

Περὶ κατασφραγίσεως τοῦ κατηχομένου γίνεται λόγος εἰς τὰ ἐπ' ὄνοματι Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου φερόμενα συγγράμματα¹. Ἐπὶ τῆς σφραγίσεως αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνάκρισιν τοῦ ὑποψηφίου καὶ τὴν ὀριστικὴν ἔγκρισιν, ὅπως ἐγγραφῆ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καθὼς καὶ τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ εἰς εἰδικὸν κατάλογον. Προδήλως ἢ ὑπὸ τῶν συγγραμμάτων τούτων μαρτυρουμένη σφραγίσις εἶνε ἡ τελικὴ καὶ οὐχὶ ἡ κατὰ τὴν πρώτην προσαγωγὴν καὶ παρουσίαν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ οἰκείου πρεσβυτέρου. Αὐτὸ ἄλλως τε τὸ εὐχολόγιον ὁμιλεῖ ἐν ταῖς προβαπτισματικαῖς τελεταῖς περὶ πλειόνων τῆς μιᾶς σφραγίσεως. Οὕτω τὸ παιδίον κατασφραγίζεται τῇ ὀγδῷ ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ τῇ τεσσαρακοστῇ τοιαύτῃ, ὅταν προσάγεται εἰς τὸν ναὸν ὑπὸ τῆς μητρὸς, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἀναγινώσκειται ἐπ' αὐτὸν ἡ εὐχὴ εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον. Πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην φαίνεται συμπίπτουσα ἢ ὑπὸ τοῦ ψευδοδιονυσίου μαρτυρουμένη κατασφραγίσις, ὅτε ὁ ἐπίσκοπος καὶ «ἐπιτίθει αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα», τοῦθ' ὅπερ συμφωνεῖ πλήρως καὶ πρὸς τὴν ἐν τῇ εὐχῇ ταύτῃ φράσιν «ἐπιτίθιμι τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε». Τὸ νὰ χαρακτηρίζεται ὅμως καὶ ἡ εὐχὴ τῆς ὀγδόης «εὐχὴ εἰς τὸ κατασφραγίσαι», ἀναδεικνύει τὴν πρώτην ταύτην προσαγωγὴν τοῦ βρέφους εἰς τὸν ναὸν ὡς εἰσαγωγὴν αὐτοῦ εἰς αὐτὸ τὸ στάδιον τῆς κατηχίσεως καὶ ὡς προοίμιον τῆς ὀριστικῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς κατηχομένοις κατατάξεως.

Ἡ ἀκολουθία εἰς τὸ σαραντίσαι γυναῖκα καθιερώθη τὸ κατ' ἀρχὰς κατὰ μίμησιν τῆς ὑπὸ τῆς Θεοτόκου προσαγωγῆς κατὰ νόμον τοῦ βρέφους

1. Ἐκκλ. Ἱεραρχ. Κεφ. Β 5 Migne 3, 393.

Ἰησοῦ εἰς τὸ ἱερόν τῆ τεσσαρακοστῆ ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἡμέρα. Ἐμφαίνεται δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς παρ' ἄκασι τοῖς χειρογράφοις ἀπαντώσης παλαιᾶς εὐχῆς «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις...» (τρίτης ἐν τῷ ἐντύπῳ), ἐν τῇ ὁποῖα κυριαρχοῦσα ἔννοια τυγχάνει ἡ ἀφιέρωσις τοῦ ἀρτιγεννήτου βρέφους εἰς τὸν Θεὸν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἐπ' αὐτὸ ἐπίκλησις τῆς θείας εὐλογίας καὶ προστασίας, ὅπως φυλαττόμενον ἀπὸ πάσης ἐναντίας δυνάμεως διὰ τῆς σημειώσεως τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ καταξιωθῆ τῷ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τύχη τῆς μερίδος τῶν ἐκλεκτῶν. Μετέπειτα εἰσήχθη καὶ ἡ δευτέρα ἐν τῷ ἐντύπῳ εὐχὴ («Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ παραγενόμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων»), ἐν τῇ ὁποῖα σκοπὸς τῆς εἰς τὸν ναὸν προσελεύσεως ταύτης διαγράφεται σαφῶς καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ ρύπου καὶ τοῦ σπίλου τῆς ψυχῆς καθαρισμὸς τῆς λεχοῦς, ἢ κατὰ τὴν φρασεολογίαν Συμεῶν τοῦ Θεσσαλονίκης (ἐνθ. ἀν. κεφ. Ξ) «ἢ ἀπὸ τῆς ἐνηδόου καὶ ρυπώδους κάθαρσις» ἵνα καταξιωθῆ αὕτη μεταλαβεῖν τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ὅποια τις ἡ ἡλικία τῆς εὐχῆς ταύτης, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. Εἰς τὰ ὑπ' ὄψει ἡμῶν χειρόγραφα ἀπαντᾷ τὸ ἐνωρίτερον ἀπὸ τοῦ ΙΑου αἰῶνος. Εὐρηται ὁμοίως καὶ ἐν τῷ Ἀρμενικῷ εὐχολογίῳ. Ἐντεῦθεν δύνата νὰ γεννηθῆ ἡ ὑπόνοια, ὅτι ἡ εὐχὴ αὕτη παρελήφθη ὑπὸ τῆς Ἀρμενικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς τοιαύτης κατὰ χρόνους, καθ' οὓς διετέλουν εἰσέτι δογματικῶς ἠνωμένα αἱ δύο αὐταὶ ἐκκλησίαι. Δὲν ἐξηγείται ἐν τούτοις, πῶς ἐν οὐδενὶ τῶν παλαιότερων κωδίκων ἀπαντᾷ, οὔτε ἐν τῷ Β. οὔτε ἐν τῷ Βησσαριανῷ, οὔτε ἐν τοῖς λοιποῖς χειρογράφοις, καθ' ἃ ὁ Conybear ἐδημοσίευσεν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βαπτίσματος. Ἡ ἐκ τοῦ Ἀρμενικοῦ λοιπὸν εὐχολογίῳ ἔνδειξις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀδιάσειστος, τοσούτω μᾶλλον ὅσῳ καὶ ἐν τῷ Ἀρμενικῷ εὐχολογίῳ ἔλλειπει μὲν ἀπὸ τοῦ παλαιότερου χειρογράφου (No 457. VIII 6, τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Λαζάρου ἐν Βενετίᾳ, χρονολογουμένου ἀπὸ τοῦ Θου αἰῶνος), ἀπαντᾷ δὲ εἰς κώδικας μεταγενεστέρους (ΙΓου καὶ ΙΔου καὶ ΙΣΤου καὶ ΙΖου αἰῶνων).

Τῆς αὐτῆς ἡλικίας παρουσιάζεται καὶ ἡ ἑτέρα εὐχὴ τοῦ ἐντύπου, ἡ πρώτη κατὰ σειραν, («Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ») ἣτις μαρτυρεῖται ὑπὸ πολλῶν κωδίκων, ἐξ ὧν παλαιότεροι οἱ ἀπὸ τοῦ ΙΒου αἰῶνος καὶ ἔπειτα χρονολογούμενοι **Η Σ**. Μεταγενεστέρα παρουσιάζεται καὶ ἡ τελευταία τοῦ ἐντύπου, ἣτις ἐκ τῶν ὑπ' ὄψει ἡμῶν κωδίκων μόνον ὑπὸ τῶν **Α Κ**, μαρτυρεῖται. Ἡ εὐχὴ ἐν τούτοις αὕτη ἐκφράζει τὸ πνεῦμα τῆς παλαιότερας εὐχῆς ἔχουσα ὡς κέντρον τὴν εὐλογίαν καὶ καθιέρωσιν τοῦ προσαγομένου νηπίου καὶ οὐδὲν περὶ καθάρσεως τῆς μητρὸς λέγουσα. Οὕτω ἐκ τῶν τεσσαρῶν εὐχῶν, αἵτινες κατὰ τὸ ἐντυπον συναπαρτίζουσι τὴν ἀκολουθίαν τοῦ σαραντισμοῦ, δύο μὲν, αἱ πρῶται, ὡς κύριον μὲν σκοπὸν τῆς τελετῆς ἐξαίρουσι τὸν καθαρισμὸν τῆς τέως ἐπὶ τεσσαρακονθήμερον ἐν ἀκαθαρσίᾳ

διατελούσης λεχοῦς, παράλληλον δὲ πρὸς τοῦτον καθορίζουσι καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ εἰς Χριστὸν καθιερουμένου νηπίου. Αἱ ἔτεραι δύο ὁμως, ὧν ἡ μία μαρτυρεῖται γενικῶς ὑπὸ πάντων τῶν κωδίκων, οὐδὲν περὶ καθαρισμοῦ τῆς μητρὸς λέγουσι, στρέφονται δ' ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ εἰς τὸν ναὸν προσαχθέντος καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀφιερουμένου παιδίου.

Ἡ ὑπὸ τῆς ἡλικίας τῶν κωδίκων μαρτυρουμένη ἐξέλιξις αὕτη τῆς ἀκολουθίας τοῦ σαραντισμοῦ γυναικὸς ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἐπὶ μέρους κωδίκων. Οὕτω ὁ παλαιότερος πάντων τῶν κωδίκων Β, ὁ ἀναγράφων, ὡς εἶπομεν, μόνην τὴν τρίτην εὐχὴν, ἔχει τὴν χαρακτηριστικὴν ἐπιγραφὴν «εὐχὴ ὅτε εἰσέρχεται παιδίον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῇ $\overline{M}$ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ». Ὑπὸ συναφῆ ἐπιγραφὴν ἀναγράφουσι τὴν αὐτὴν καὶ μόνην εὐχὴν καὶ οἱ κώδικες Δ Ι Π Σ₂ L («εὐχὴ εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι παιδίον» ἢ «εὐχὴ εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι παιῖδα» ἢ «εὐχὴ εἰσερχομένου τοῦ παιδὸς μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἰς τὰς $\overline{m}$ ἡμέρας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ»), Ἐν τῇ Σ, ἐμφανίζονται σαφῶς τὴν ἐπὶ τὴν νεωτέραν διαμόρφωσιν μεταβατικὴν μορφήν τῆς τελετῆς, προτάσσεται ἢ ὡς ἄνω εὐχὴ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «εὐχὴ εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι παιδίον τῇ $\overline{m}$. ἡμέρᾳ», ἐπακολουθεῖ δὲ ἡ δευτέρα τοῦ ἐντύπου εὐχὴ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «εὐχὴ ὅταν λαμβάνῃ ἡ γυνὴ πλήρωμα τῶν $\overline{m}$. ἡμερῶν τῆς λοχείας αὐτῆς». Εἰς ἄλλους πάλιν κώδικας (Σ₂ Σ₁ Σ, Γ Κ Κ), ἀπαντῶνται δύο εὐχαὶ διακρινόμεναι ὁμως διὰ τῆς ἰδίας ἑκατέρω ἐπιγραφῆς. Οὕτω ὁ Σ₁ προτάσσει τὴν πρώτην τοῦ ἐντύπου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Εὐχὴ εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι γυναῖκα καὶ ἐπιτάσσει τὴν παλαιότεραν τοῦ κώδικος Β μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Εὐχὴ εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι παιδίον. Οἱ Γ Κ Κ Σ₂ προτάσσουσι τὴν δευτέραν τοῦ ἐντύπου εὐχὴν ὑπὸ ἐπιγραφᾶς οἷα Εὐχὴ εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι γυναῖκα (ΓΚ) ἢ εὐχὴ εἰς τὸ σαραντίσαι γυναῖκα (Κ) κ.λ.π., μεθ' ὃ ἐπιτάσσουσι τὴν παλαιότεραν εὐχὴν ὑπὸ ἐπιγραφᾶς οἷα «Εὐχὴ εἰς τὸ σαραντίσαι παιδίον» ἢ «εὐχὴ εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι παιδίον τῇ $\overline{m}$. ἡμέρᾳ» ἢ «εὐχὴ εἰς τὸ εἰσελθεῖν παιδίον ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ πληροῦν ἡμέρας $\overline{m}$ ». Εἰς τοὺς κώδικας τούτους οὐχὶ ἐξ ἴσου ἐμφανῶς ὅσον εἰς τὸν Σ₂, ἀρκοῦντως ὁμως εὐκρινῶς, διακρίνεται, ὅτι μετὰ τῆς ἀρχικῆς καὶ παλαιᾶς εὐχῆς διατηρησάσης τὴν συνήθη ἐπιγραφὴν τῆς, συνεδέθη καὶ ἕτερα εὐχὴ ἀφορῶσα εἰς τὴν μητέρα τοῦ παιδίου, ὡς αὐτοτελὴς καὶ ἰδία εὐχὴ μετ' ἰδίας ἐπιγραφῆς. Χαρακτηριστικὴ ὡσαύτως τῆς τοιαύτης ἐξελίξεως τυγχάνει καὶ διάταξις τις τοῦ e, ὅστις παραθέτων τὴν δευτέραν καὶ τὴν πρώτην τοῦ ἐντύπου ἐπισυνάπτει τὰ ἐξῆς: «Καὶ εἰ μὲν ἔνι τὸ παιδίον μαζῇ λέγει καὶ τὴν εὐχὴν ταύτην ἢ ἔστιν εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ ἐν τεσσαράκοντα . . . Εἰ δὲ καὶ μόνῃ ἢ γυνὴ, ποιήσον ἀπόλυσιν» ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν δὲ «εὐχὴ εἰς τὸ ἐκκλησιάσαι παιδίον» παραθέτει τὴν παλαιὰν εὐχὴν καὶ ἐπισυνάπτει τὴν διάταξιν: «Καὶ λέγει τὴν εὐχὴν ἐκ Γου». Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης διατάξεως μαρτυρεῖται ἐμφαντικώτατα ὅτι τὸ κέντρον καὶ

τὸ καθ' αὐτὸ οὐσιῶδες σημεῖον τῆς ὅλης τελετῆς ἀποτελεῖ ἡ παλαιὰ εὐχή.

Ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους διατάξεων τῶν κωδίκων ἀξιοσημείωτοι τυγχάνουσιν αἱ ἐπόμεναι :

Τὸ βρέφος προσάγεται εἰς τὸν ναὸν ὑπὸ τῆς μητρὸς «ἤδη κεκαθαυμένης καὶ λελουμένης». Πρόδηλος ἐντεῦθεν ἡ ἐπίδρασις ἀπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Λευϊτικοῦ.

Τὴν μητέρα καὶ τὸ βρέφος συνοδεύει καὶ ὁ μέλλων «ἀναδέχεσθαι τοῦτο κατὰ τὸ βάπτισμα». Καὶ πρωτίστως ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνόματος ἀνάδοχος ἐκ τῆς ὡς ἄνω φράσεως συνάγεται, ὅτι κατὰ τοὺς περιέχοντας αὐτὴν κώδικας (**Η Δ Ο Ο** κ.λ.π.), ἀπὸ τοῦ ἸΓου αἰῶνος καὶ μετέπειτα χρονολογούμενους, ὁ ἀνάδοχος ἐκλήθη οὕτω, ἐπειδὴ δέχεται εἰς τὴν ἀγκάλην αὐτοῦ ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως τὸν ἀναδυθέντα ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας νεοφώτιστον. Ρητῶς μάλιστα ὁ κώδιξ **α** ἐν διατάξει ἐπακολουθούσῃ εἰς τὴν δι' ἐλαίου χρίσιν τοῦ φωτιζομένου ἀναγράφει: «Διὰ τοῦτο καὶ ἀνάδοχος λέγεται, ὡς ὅτι ἀναδέχεται αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀγίας κολυμβήθρας».

Ἡ ὀνομασία ὁμοῦ ἀνάδοχος ἔχει εἰσαχθῆ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὀρολογία εἰς χρόνους, καθ' οὓς δὲν εἶχεν μὲν εἰσέτι ἐπικρατήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου ὁ νηποβαπτισμός, ὑφίστατο δὲ ἡ τάξις τῶν κατηγουμένων καὶ φωτιζομένων, τῶν εἰς ὄρμον ἡλικίαν τὸ βάπτισμα λαμβανόντων¹. Οἱ εἰς ὄρμον δ' ἡλικίαν βαπτιζόμενοι μόνον καταδύομενοι καὶ ἀναδυόμενοι ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ καὶ μόνον ἐξ αὐτῆς ἀναβαίνοντες², δὲν εἶχον ἀνάγκην, ἵνα ἀναδεχθῆ τις τούτους εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ. Ἐπὶ πλέον ὑπάρχουσι καὶ ρηταὶ μαρτυρίαι, καθ' ἃς εὐθύς μετὰ τὸ βάπτισμα «τὸν μὲν ἄνδρα ὑποδεχέσθω ὁ διάκονος, τὴν δὲ γυναῖκα ἢ διάκονος»³, ὁ ἀνάδοχος δὲ παρενέβαινε κατὰ τὴν ἔνδυσιν τοῦ νεοφωτιστοῦ δι' ἐσθήτων φωτοειδῶν, συμβοηθῶν εἰς τὴν ἔνδυσιν ταύτην τοὺς ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας ὀδηγοῦντας καὶ προσάγοντας αὐτὸν ἱερεῖς⁴. Ἐντεῦθεν ἄγεται τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἡ ὀνομασία ἀνάδοχος προῆλθε μᾶλλον ἐκ τῆς εὐθύνης ἢ ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας ἀνεδέχοντο οἱ προσάγοντες τὸν ὑποψήφιον κατηγούμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐγγυώμενοι περὶ τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀγαθῆς διαθέσεως αὐτοῦ, καὶ ἀναλαμβάνοντες τὸ ἔργον τοῦ κηδεμόνος καὶ χειραγωγοῦ καὶ ἱεροῦ καθηγεμόνος οὐ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατηχήσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ ἐν γέ-

1. Ψευδοαρεοπαγίτου Ἐκκλ. Ἱεραρχ. κεφ. Β. Migne 3, 393, 396, ἐνθα καλεῖται θεῖος πατήρ, σωτηρίας ἱεράς ἀνάδοχος, ἱερός καθηγεμών.

2. «Πρὶν ἢ εἰς τὸ ὕδωρ καταβῆ (ὁ βαπτιζόμενος) λέγει οὕτω... Τότε καταβαίνει εἰς τὸ ὕδωρ... Τότε τὸ πρῶτον καταδύεται ἐν τῷ ὕδατι... καὶ τὸ δεύτερον καταδύεται... ἅμα ἐκ τοῦ ὕδατος ἀνέλθῃ» (κανόνες Ἰππολύτου 122, 123, 124, 134). Καὶ «κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ πάλιν ἀνεδύετε... Καὶ ὑμῖν ἀναβεβηκόσιν ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας» (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων κατηχ. Κ, 4 καὶ ΚΑ, 1).

3. Ἀποστολ. Διαταγαὶ ΙΙΙ, 16.

4. Ψευδοαρεοπαγ. ἐνθ' ἄνωτ. κεφ. Β, 7.

νει ἀναδεχόμενοι τὴν ἐπιστασίαν ἐπὶ συμπάσης τῆς ἐπὶ τὸ ἐξῆς ζωῆς αὐτοῦ¹. «Αὐτὸς γὰρ αὐτοῦ ἐγγυητῆς εἰς Χριστόν, ὥστε τηρεῖν τὰ τῆς πίστεως καὶ χριστιανικῶς ζῆν»².

Ἡ παρουσία τοῦ μέλλοντος ἀναδέχεσθαι τὸ βρέφος κατὰ τὸ βάπτισμα ὑπενθυμίζει τὰς ἐξ ἄλλων παλαιότερων πηγῶν πληροφορίας, καθ' ἃς ὁ ὑποψήφιος κατηχούμενος προσήγετο εἰς τὸν πρεσβύτερον ἢ ἐπίσκοπον ὑπὸ τῶν συνιστώντων αὐτὸν καὶ ἐγγυωμένων περὶ τῆς εὐλικρινείας αὐτοῦ ἦτοι τῶν ἀναδόχων αὐτοῦ. Καὶ θὰ ἀνέμενέ τις ἀπὸ τῆς πρώτης προσαγωγῆς, κατὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν, νὰ συμπαρίσταται ὁ ἀνάδοχος. Ὡς ἐμφαίνεται ὁμως ἐκ τῶν κανόνων τοῦ Ἰππολύτου³ οἱ ἀνάδοχοι ἢ ἐγγυηταὶ δὲν παρουσιάζοντο εὐθύς ἀπὸ τῆς πρώτης προσελεύσεως τοῦ ὑποψηφίου, ἀλλ' ἀφοῦ οὗτος ὡς κατηχούμενος εἶχε παράσχει δείγματα βίου ταπεινόφρονος καὶ εὐλαβοῦς⁴. Καὶ κατὰ τὴν προσαγωγὴν ἄλλως τε ταύτην γίνεται κατασφραγίσις, κατὰ τινὰς δὲ κώδικας καὶ ἐμφύσησις τοῦ νηπίου ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἐπὶ πλέον δὲ σημειοῦται κατ' αὐτὴν ἡ ἐπίσημος, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸν ναὸν εἰσαγωγή καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ θυσιαστηρίου προσαγωγή τοῦ βρέφους καὶ ἀφιέρωσις αὐτοῦ εἰς τὸν Θεόν. Τινὲς κώδικες μάλιστα παρεμβάλλουσιν (**Ψ α**) ἢ ἐπισυνάπτουσι (**ε**) καὶ τὴν εὐχὴν εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον.

Κατὰ προφανῆ ἐπηρεασμὸν ἐκ τῆς παρὰ ταῖς μνημονευθείσας διατάξεις τοῦ Λευϊτικοῦ διακρίσεως μεταξὺ ἄρρενος καὶ θήλεος κατὰ τὸν ἐκκλησιασμὸν τοῦ βρέφους παρέχεται μειονεκτικὴ θέσις εἰς τὸ θῆλυ βρέφος κατὰ τοὺς νεωτέρους κώδικας. Καὶ κατὰ μὲν τοὺς πλείονας τούτων εισάγε-

1. Διονυσ. Ἀρεοπ. ἐνθ' ἄν. Β, 2 Migne 3, 393.

2. Συμεῶν Θεσσαλονίκης ἐνθ' ἄν. κεφ. ΕΑ Migne 155, 213. Πρβλ. καὶ ΕΒ, Migne 155, 216 «ὁ ἀναδεχόμενος δὲ τὸν ἐγγυώμενον κατὰ τε πίστιν καὶ βίον» σημαίνει.

3. «Ὁ κατηχούμενος εἰς τὸ βάπτισμα δύναται νὰ μνηθῆ, ἐὰν ὑπὸ τούτων οἵτινες αὐτὸν προσάγουσι δι' ἀγαθῆς μαρτυρίας συνιστάται, ὅτι, καθ' ὃν χρόνον ἐδιδάσκετο, ἐπεσκέφατο ἀσθενεῖς, ὑπεστήριξεν ἀδυνάτους καὶ ἑαυτὸν ἐφύλαξεν ἀπὸ παντὸς διεφθαρημένου λόγου, ἔψαλεν ὕμνους, οὐδέποτε ἐγεύσατο ματαίας δόξης, κατεφρόνησε τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ἐξελέξατο ἑαυτῷ τὴν ταπεινοφροσύνην» (Ἰππολύτου κανὼν 102).

4. Καὶ κατὰ τὸν ψευδοδιονύσιον, ἡ ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου προσαγωγὴ ἐγένετο εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ὅστις μετὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς εὐλικρινείας τοῦ ὑποψηφίου καὶ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ ὅτι ἐν ἐνθέῳ πολιτείᾳ θὰ διήγεν εἰς τὸ ἐξῆς διάτασεν, ἵνα καταγράψωσι τὸ ὄνομα τοῦ ὑποψηφίου, καθὼς καὶ τὸ τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ κατάλογον. (ἐνθ' ἄν. κεφ. Β, 5). Καὶ κατὰ τὸ Ὀδοιπορικὸν τῆς Σιλβίας ἢ ἀνάκρισις περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς εὐλικρινείας τοῦ ὑποψηφίου καὶ ἡ μαρτυρία τῶν παρόντων, ἄρα δὲ καὶ τῶν ἀναδόχων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ὀνοματογραφίας. (Πρβ. Π. Τρεμπέλα ἐνθ' ἄν. σελ. 62—63). Ἡ παρουσία λοιπὸν τοῦ ἀναδόχου καθίστατο ἀναγκαία κυρίως, ὅτε ἐπρόκειτο ὁ ὑποψήφιος νὰ καταγραφῆ εἰς τὸν ὀριστικὸν τῶν κατηχουμένων κατάλογον καὶ οὐχὶ εὐθύς ἀπὸ τῆς πρώτης προσελεύσεως αὐτοῦ.

ται μὲν καὶ τὸ θῆλυ εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα, καθάπερ καὶ τὸ ἄρρεν, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ ἄρρενος ὁ ἱερεὺς βαστάζων αὐτὸ «περιέρχεται τρίτον τὴν ἅγιαν τράπεζαν καὶ κατὰ τὰ τέσσαρα μέρη ταύτης», ἐπὶ δὲ τοῦ θήλεος «εἰς μὲν τὸ ἔμπροσθεν οὐκ ἄπεισι μέρος, εἰς ἕκαστον δὲ τῶν λοιπῶν τριῶν ἐκ τρίτου παραγίνεται». Κατὰ δὲ τὸν σ, τὸ θῆλυ βρέφος δὲν εἰσάγεται ὀλοτελῶς εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς «ποιεῖ οὕτως ἔξω τῶν ἁγίων θυρῶν εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας». Τοῦτο δὲ καὶ ὑπερίσχυεν ἐν τῇ συγχρόνῳ πράξει. Εἶνε ἐν τούτοις ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ αἰῶνος χρονολογούμενος κώδιξ Π, ἀγνοεῖ τοιαύτην τινὰ διάκρισιν καὶ μόνον περὶ τῶν ψαλλομένων ἰδιομέλων ποιεῖται ταύτην. Ὡσαύτως καὶ Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης¹ ἀδιαφόρως ὡς πρὸς τὸ φύλον τοῦ βρέφους ἔγων σημειοῖ: «εἰ μὲν τὸ βρέφος βαπτισμένον ἔστιν, εἰσάγει τοῦτο κἂν τῷ θυσιαστηρίῳ . . . εἰ δὲ μήπω βαπτισθέν ἔστι πρὸ τῶν διαστύλων στὰς . . . ἀπολύει».

Ἡ εὐχή εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον, ἥτις κατὰ τὴν σύγχρονον πράξιν ἀναγινώσκεται συνδεδεμένως μετὰ τῶν ἐπορκισμῶν ἢ ἀφορκισμῶν καὶ τῆς ἀποτάξεως καὶ συντάξεως ἀμέσως πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ὠρίσθη τὸ κατ' ἀρχάς ὡς τελετὴ αὐτοτελής καὶ κεχωρισμένως τοῦ τε βαπτίσματος, ἀλλὰ καὶ τῆς τελετῆς τῆς ἀποτάξεως καὶ συντάξεως λαμβάνουσα χώραν. Τοῦτο συνάγεται οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, δι' ἧς διακρίνονται ἀλλήλων ἢ τε προκειμένη εὐχή («Εὐχὴ εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον») καὶ ἡ εὐχή ἢ προτασομένη τῆς ἀποτάξεως καὶ συντάξεως («Εὐχὴ μετὰ τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον πρὸς τὸ προσῶραν βαπτίζειν»), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς διατάξεως, ἥτις ἐπαναλαμβάνεται εἰς ἀμφοτέρας τὰς τελετάς. Προκειμένου τ. ἔ. ν' ἀναγνωσθῆ ἡ εὐχή εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον ὀρίζεται, ἵνα ὁ ἱερεὺς «ἀποδύῃ καὶ ὑπολύῃ» τὸν ὑποψήφιον κατηχούμενον. Ἄλλὰ καὶ εὐθύς μετὰ τὴν εὐχὴν τὴν προτασομένην τῆς ἀποτάξεως ὀρίζεται καὶ πάλιν «ἀποδυομένου καὶ ὑπολυομένου τοῦ βαπτιζομένου». Τοῦτο δὲν ἐξηγεῖται, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπιτελουμένης τελετῆς. Ἐφ' ὅσον ἦδη ὁ κατηχούμενος ἀπὸ τῆς πρώτης εὐχῆς εἶνε ἀποδεδυμένος καὶ ὑπολελυμένος, πρὸς τί ἐν συνεχείᾳ καὶ ὀρίζεται, ἵνα καὶ πάλιν ἀποδυθῆ καὶ ὑπολυθῆ οὕτως, Ἀτάταξι, ἄλλως τε ἐν τῷ Ἀλλατιανῷ εὐχολογίῳ διασωζομένη καὶ ἀναφερομένη εἰς τὸ βάπτισμα τοῦ ἐξ Ἰουδαίων ἐπιστρέφοντος ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο. Κατ' αὐτὴν τῇ μὲν πρώτη ἡμέρᾳ ὁ προσερχόμενος Ἰουδαῖος ἀπαγγέλλει ὠρισμένον λίβελλον κατὰ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, μεθ' ὃ θεωρεῖται ὡς χριστιανὸς ἀβάπτιστος. «Τῇ δὲ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τοῖς κατηχουμένοις συναριθμοῦμεν λέγοντες ἐπ' αὐτῷ τὴν εὐχὴν, ἣν ἐπὶ τῶν κατηχουμένων παιδίων φαιμέν. Καὶ τῇ ἑξῆς χρώμεθα ταῖς τῶν ἔξορκισμῶν εὐχαῖς»². Ἡ ἐπὶ τῶν κατηχουμένων παιδῶν εὐχή, ἡ προηγουμένη τῶν ἔξορκισμῶν, προδήλως εἶνε ἢ εἰς τὸ ποιῆσαι

1. Ἐνθ' ἀν. κεφ. E Migne 156, 212.

2. Goar εὐχολόγιον σελ. 283.

κατηχούμενον εὐχή, ἥτις οὕτω καὶ ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ Ἑλλατιανοῦ μαρτυρεῖται, ὅτι ἀνεγινώσκετο κεχωρισμένως καὶ τῶν ἀφορισμῶν.

Γεννᾶται ἤδη τὸ ἐρώτημα πρὸς ποίαν ἐκ τῶν παλαιόθεν μαρτυρουμένων τελετῶν ἀντιστοιχεῖ καὶ ἀνταποκρίνεται ἡ εὐχή αὕτη; Ἐναντιβόλως πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ ὀριστικῇ ὀνοματογραφίᾳ, τῇ μετ' ἔρευναν τοῦ ἐπισκόπου καὶ εἴτε ἰδίᾳ χειρὶ ὑπ' αὐτοῦ εἴτε τῇ ἀμέσῳ διαταγῇ τούτου γινομένη. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται ἔνθεν μὲν ἐξ ὑπαινιγμῶν αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου τῆς εὐχῆς, οἷος ὁ ἐν τῇ φράσει «Γράψον» ἢ κατὰ τὴν παλαιότεραν καὶ αὐθεντικωτέραν γραφὴν «ἔγραψον αὐτὸν ἐν βίβλῳ ζωῆς σου», ὁ ὑπονοῶν προδήλως καὶ τὴν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ὀνομάτων τῶν κατηχουμένων ἐγγραφὴν τοῦ ὑποψηφίου· ἔνθεν δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς διατάξεως τῆς ὑπὸ τινῶν μόνον κωδικῶν ἀναγραφομένης, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ φράσεώς τινος τῆς εὐχῆς ἐπιμαρτυρουμένης. Ἡ διάταξις αὕτη ὀρίζει, ἵνα ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλων τὴν εὐχὴν ἔχη ἐπιτεθειμένην τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑποψηφίου («Καὶ ἐπιτίθει τὴν χεῖρα ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ» **Δ Ε Π ε**), διὰ δὲ τῶν πρώτων φράσεων τῆς εὐχῆς ὁ ἱερεὺς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Κύριον, τὸν Θεὸν τῆς ἀληθείας, λέγων: «Ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος ἐπιτίθημι τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε». Καθ' ἃ μαρτυρεῖ δὲ ὁ συγγραφεὺς τῶν εἰς Διονύσιον Ἀρεοπαγίτην ἀποδιδόμενων συγγραμμάτων κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἐν ἐπισήμῳ τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος συνάξει ἀνάκρισιν καὶ ἔλεγχον τῆς εἰλικρινείας τοῦ ὑποψηφίου, ὅτε ὁ ἐπίσκοπος ἐπείθετο περὶ τῆς εἰλικρινείας ταύτης ἐπέθετεν «αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα καὶ σφραγισάμενος» ἔδιδεν ἐντολὴν εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἵνα καταγράψωσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καθὼς καὶ τοῦ ἀναδόχου¹.

1. Ἐνθ. ἀνωτ. κεφ. Β, 5 Migne 3, 393. Ἡ τελετὴ τῆς εἰσοδοχῆς εἰς τὴν τάξιν τῶν κατηχουμένων περιελάμβανε παλαιόθεν καὶ σφράγισιν, πιθανῶς ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ ὑποψηφίου διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ. Ὁ διάκονος Μάρκος ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ἁγίου Πορφυρίου (Δ'. αἰών) λέγει, ὅτι ὁ ἅγιος ἐδέχθη εἰς Γάζαν τῆς Παλαιστίνης νέους κατηχουμένους «σφραγίσας αὐτοὺς καὶ ποιήσας κατηχουμένους» (Migne 65, 1226). Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀναφέρει τὰς περιστάσεις τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ βαπτίσματος τοῦ νέου Θεοδοσίου εἰς Κωνίαν (τῷ 401) καὶ ἡ σφράγισις εἶνε ἡ πρώτη τελετὴ, ἧς μνημονεύει, διὰ τὴν κατάταξιν τοῦ νέου εἰς τὴν τάξιν τῶν κατηχουμένων (Αὐτόθ.) Καὶ ὁ Χρυσόστομος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἐπιβαλλομένου διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως εἰς τοὺς ἀρτιγεννήτους (Ὁμιλ. XII εἰς τὴν Α'. Κορινθ. Migne 61, 106). Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἡ κατάταξις εἰς τοὺς κατηχουμένους ἐγένετο διὰ τῆς σφραγίσεως διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν. Οὕτως ὁ ἅγιος Μαρτίνος εἶχε γίνεαι δεκτὸς ὡς κατηχούμενος καὶ εἶχε σφραγισθῆ εἰς τὸ μέτωπον διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν δέκα ἐτῶν (Migne P. L. 61, 1011). Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἡ τυπικὴ φράσις ad Christianum faciendum διετηρήθησαν ἐπὶ μακρὸν ἐν τῷ Γαλλικανῷ τυπικῷ. Συναντᾶται καὶ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἐν τῇ τάξει τοῦ βαπτίσματος, τῇ περιεχομένῃ εἰς τὸ Missale Gothicum καὶ εἰς τὸ Missale Bobbio (Migne P. L. 72, 273, 500).

Αὐτὴ ἄλλως τε ἢ ἐπίθεσις τῆς χειρὸς ἐπὶ τὸν κατηχούμενον, ἢ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος γινομένη, τοῦτο συμβολίζει, τὴν κατοχὴν τὴν ὁποίαν ἐν ὀνόματι τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ λαμβάνει ἐπὶ τοῦ κατηχουμένου ὁ λειτουργὸς Αὐτοῦ'. Οὕτω διὰ τῆς εὐχῆς ταύτης συντελεῖται ἡ κατάταξις καὶ ὀνοματογραφία τοῦ κατηχουμένου, περὶ ἧς μαρτυροῦσιν ὁ μὲν Ἱεροσολύμων Κύριλλος παρατηρῶν: «Ὁνοματογραφία τέως ὑμῖν γέγονεν»², ἢ δὲ Σιλβία εἰς τὸ Ὀδοιπορικὸν αὐτῆς σημειοῦσα ὅτι αὕτη ἐγένετο ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετ' ἐξέτασιν ὑποψηφίων γινομένην τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς Τεσσαρακοστῆς παρουσίᾳ καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐκκλησίας ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Γολγοθᾶ³· ὁ δὲ συγγραφεὺς τῶν εἰς τὸν Ἱππόλυτον ἀποδιδόμενων κανόνων μαρτυρῶν, ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἐξέτασιν ταύτην καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἐξομολόγησιν τοῦ ὑποψηφίου, ἐφ' ὅσον ἐνεκρίνετο ἡ ἀποδοχὴ αὐτοῦ, ἀνεγινώσκετο «ἐπ' αὐτὸν τὸ εὐαγγέλιον ἐκείνου τοῦ καιροῦ»⁴, πιθανώτατα ἵνα παρασταθῇ ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ διὰ τοῦ εὐαγγελίου λαλῶν, ἐκάλει καὶ κατέτασσε τοὺς κατηχουμένους.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπὶ μέρους διατάξεων τῶν κωδίκων ἐκάστων ἀξιοσημείωτα τυγχάνουσι τὰ ἐπόμενα:

Ἡ ἀκολουθία λαμβάνει χώραν προσφερομένου τοῦ κατηχουμένου κατὰ τινὰς τῶν κωδίκων «μέχρι καὶ τῶν πυλῶν τοῦ ναοῦ» (**A**) ἢ ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας» (**M**). Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπόλειμμα τῆς παλαιᾶς πράξεως, καθ' ἣν ἡ ἀπόταξις καὶ ἡ σύνταξις ἐγένετο εἰς τὸν προαύλιον τοῦ βαπτιστηρίου οἶκον, τὸ δὲ βαπτιστήριον ἀπετέλει ἴδιον οἰκοδόμημα προσηρτημένον μὲν εἰς τὸν ναὸν ἀλλὰ καὶ κεχωρισμένον αὐτοῦ.

Ὁ κατηχούμενος λυσίζωνος καὶ μονοχίτων, ἀσκέπαστος καὶ ἀνυπόδητος ἔχων τὰς χεῖρας κάτω (**K** ᾱ), ἵσταται ἐστραμμένος πρὸς ἀνατολάς, ἀποδεδυμένος καὶ ὑπολελυμένος (**B H L Q K I Γ O** κλ.). Ὁ συμβολισμὸς τῆς ἡμιγυμνώσεως ταύτης ἐξηγεῖται ἄριστα ὑπὸ τῆς «Ἀποτάξεως καὶ συντάξεως γινομένης ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου κ.τ.λ.» (ἴδε παράρτημα) ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἐν τοιαύτῃ περιβολῇ καὶ στάσει διατελοῦντας κατηχουμένους λέγει «ὡς αἰχμάλωτοι στήμετε. Τοιούτους γὰρ ὑμᾶς ὁ Χριστὸς ἀγοράζει». Καὶ ὁ Αὐγουστίνος (*De Symbolo ad Catechumenos* lib. II c. 1.) ὡς σχῆμα δουλικὸν καὶ ταπεινωτικὸν ἐκλαμβάνει τὴν

1. Πρβλ. **K. Καλλινίκου** ἐνθ' ἄνωτ, σελ. 481.

2. Προκατήχησις § 1. Ἡ ὀνοματογραφία μαρτυρεῖται καὶ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ τύπῳ (*Siricii Epist. ad Himerium* 2, Migne P. L. 13, 1134), καθὼς καὶ ἐν τῷ Ἀμβροσιανῷ κατὰ τὸ *de sacramentis* (I. III, c. II 12 Migne P. L. 16, 435), μολονότι τὰ περὶ ἐγγραφῆς τοῦ ὀνόματος σημειούμενα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ δύνανται νὰ ἐκληφθῶσι καὶ ἀλληγορικῶς.

3. L. Duchesne, *Origines du culte Chrétien* σελ. 497.

4. Κανὼν 104.

τοιαύτην στάσιν¹. Εἶνε δὲ ἐστραμμένους πρὸς ἀνατολὰς ἅτε ἐκ τῆς χώρας τοῦ σκότους προερχόμενοι καὶ τὸ ἀληθινὸν φῶς ἐξ ἀνατολῶν ἐκζητῶν².

Ἡ ἐμφύσησις ἢ ἐπακολουθοῦσα εὐθύς καὶ προτασσομένη τῆς σφραγίσσεως διὰ τῆς χειρὸς σημειούσης τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς μετέπειτα κατὰ τὸν Δ' ἀφορισμὸν ἐπαναλήψεως αὐτῆς, γίνεται ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐξελάσεως καὶ ἀποδιώξεως παντὸς πονηροῦ πνεύματος καὶ πάσης ἐναντίας δυνάμεως. «Ὡσπερ γὰρ τὰ ἐμφυσήματα τῶν ἁγίων καὶ ἡ τοῦ ὀνόματος ἐπίκλησις, ὥσπερ σφοδροτάτη φλόξ καίει καὶ ἐκδιώκει δαίμονας»³. Πράγματι δέ, ἐφ' ὅσον ὁ κατηχούμενος προέρχεται ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ εἰς ἣν τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα ὑπήγαγεν αὐτόν, δέον πρωτίστως διὰ τῆς ἐμφυσήσεως νὰ ἀποδιωχθῇ ὁ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐξουσιάζων τούτου, ἵνα εἶτα διὰ τῆς σημειώσεως τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἐπὶ τὸν κατηχούμενον ἐπιθέσεως τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος λάβῃ κατοχὴν ὁ νέος τοῦ κατηχουμένου Κύριος.

Οἱ σήμερον ἐν συνεχείᾳ ἀναγινωσκόμενοι ἐπορκισμοὶ ἢ ἀφορισμοὶ ἀνεγινώσκοντο τὸ κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ὀνοματογραφίας, ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ τε τοῦ Ὀδοιπορικοῦ τῆς Σιλβίας καὶ ὑπὸ τῆς μνημονευθείσης ἀνωτέρω διατάξεως τοῦ Ἀλλατιανοῦ. Ἀνεγινώσκοντο δὲ οὐχὶ ἅπαξ, ἀλλ' ἐπανειλημμένως, καθ' ὠρισμένην ὥραν τῶν κατηχουμένων προσερχομένων καὶ καθ' ὁμάδας ἐπορκιζομένων⁴. Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ

1. Κατὰ Συμεὼν τὸν Θεσσαλονίκης (ἐνθ' ἄν. κερ. ΣΒ' Migne 155, 216) «τὸ ἀποδύεσθαι καὶ ἀπολύεσθαι ἐστὼτα γυμνὸν μετὰ περιζώματος (σημαίνει) τὸ ρίπτειν πᾶσαν κακίαν καὶ τῶν δεσμῶν τῆς ἁμαρτίας ἐλευθεροῦσθαι καὶ γυμνὸν τῶν τῆς πλάνης τε καὶ φθορᾶς προσέρχεσθαι τῷ Χριστῷ⁵ καὶ ὅτι γυμνὸς γέγονε πλαηθεῖς⁶ ἀλλὰ «καὶ τὴν δουλείαν ὑποδεικνύς τῷ Θεῷ».

2. Συμεὼν Θεσσαλονίκης ἐνθ' ἄν.

3. Κυρίλλου Κατηχ. Κ 3. Ἡ ὡς ὁ Hugo Victor (De sacramentis lib. I cap. 18) ἐρμηνεύει «τοῦτό ἐστι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὗτινος σημεῖόν ἐστιν ἐξωτερικὸν ἢ ἐμφύσησις, ἐξελαύνεται ὁ διάβολος». Πάντως λίαν ἐξεζητημένως ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης (Migne 155, 213) ἐκδέχεται τὴν ἐμφύσησιν ταύτην ὡς συμβολίζουσαν τὴν ἀναζωπύρῃσιν τῆς πρώτης ἐκείνης ἐμπνεύσεως τῆς ἐμφυσηθείσης εἰς τὸν Ἀδάμ. Ἀξιοσημειώτον ὅτι καὶ τὰ γαλλικανικὰ γραπτὰ μνημεῖα ὁμιλοῦσιν οὐ μόνον περὶ ἐξορκισμῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐκφυσῆσεων (exsufflationes) καὶ περὶ σφραγίσσεως τοῦ μετώπου διὰ τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ (Prosper. Auctoritates de gratia Dei c. IX, Migne P. L. 51, 210. Πρβλ. καὶ Celestini Epist. ad episcopos Galliarum c. XII, Migne P. L. 50, 536 καὶ Cesar. serm. 37, Migne P. L. 39, 1821).

4. Τοῦτο ὑπεμφαίνεται καὶ εἰς τοὺς κατωτέρω λόγους τοῦ Κυρίλλου: «Ὅταν εἰσέλθῃτε πρὸ τῆς ὥρας τῶν ἐπορκισμῶν, εἰς ἕκαστος ὑμῶν λαλεῖτω τὰ πρὸς εὐσέβειαν. Κἂν τις ὑμῶν μὴ παρῆ ἐπιζητήσατε...Καὶ ὅταν ἐπορκισμὸς γένηται, ἕως ὅτου οἱ ἄλλοι ἐπορκιζόμενοι παραγένωνται, ἄνδρες μετὰ ἀνδρῶν καὶ γυναῖκες μετὰ γυναικῶν...» (Κατηχ. Α 8). Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν μαρτυροῦσι μόνον περὶ καθ' ὥραν τακτὴν τελείσεως τῶν ἐπορκισμῶν, ἀλλὰ δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσι καὶ κατὰ τρόπον ὑποδηλοῦντα, ὅτι ὑπῆρχον ὁμάδες ἐπορκιζομένων, εἰς τρόπον ὅστε συνέβαινε μία νὰ ἐπορκίζηται καὶ ἄλλη νὰ ἀναμείνη τὴν σειρὰν τῆς.

᾽Οδοιπορικοῦ τῆς Σιλβίας οἱ ἔξορκισμοὶ ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν κληρικῶν per ipsos dies quadraginta. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ διάταξις κωδίκων τινῶν (Q O, ὁ ὑπ' ἀριθ. 996 τοῦ Σινᾶ καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 343 τοῦ Κουτλουμουσίου), καθ' ἣν «ταύτας τὰς ε' εὐχὰς ποιεῖ ὁ ἱερεὺς τοῖς βαπτιζομένοις δεκάκις ἢ δεκάκις»¹, ἀλλὰ καὶ τὸ προκύψαν ζήτημα, ἂν ἦτο ἀρκετὴ ἢ ἐφάπαξ ἀνάγνωσις τῶν ἔξορκισμῶν ἐπὶ τοῦ βαπτιζομένου καὶ ἢ ἐπ' αὐτοῦ συνοδικὴ ἀπόφασις ἐπὶ πατριάρχου Κων)λεως Ἰωάννου (1376), καθ' ἣν «χρὴ ἀπὸ μίας φορᾶς τὰς εὐχὰς λέγειν τὸν ἱερέα»².

Οἱ ἔπορκισμοὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἦσαν, ὡς φαίνεται, πολλοὶ ὥστε ἡ δι' αὐτῶν θεραπεία καθίστατο μακρὰ «τὸ μῆκος»³ κατὰ δὲ τὸ περιεχόμενον ἦσαν ἐκ θείων Γραφῶν συνειλεγμένοι⁴. Πράγματι δὲ καὶ οἱ ἐν χρῆσει σήμερον ἐκ θείων Γραφῶν παρουσιάζονται συνειλεγμένοι, ὡς πρὸς δὲ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, φαίνεται μὲν οὗτος περιορισμένος εἰς τοὺς τέσσαρας, ἀλλ' ὑπάρχουσι σοβαραὶ ἐνδείξεις πείθουσαι, ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ ἐν τῷ εὐχολογίῳ ἔξορκισμοὶ τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οἱ ἐπὶ ἐνεργουμένων σήμερον ἀναγινωσκόμενοι, ἐχρησιμοποιοῦντο ἄλλοτε καὶ ἐπὶ τῶν κατηχομένων. Διότι οὐ μόνον καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι τυγχάνουσι μάλιστα «ἐκ θείων Γραφῶν συνειλεγμένοι», ἀλλὰ καὶ ἀπαντῶνται ἐν αὐτοῖς φράσεις ὑπαινιττόμεναι τὸ βάπτισμα καὶ τὰς κατ' αὐτὸ συμβολικὰς πράξεις⁵, ἔτι δὲ μία εὐχὴ ἐκ τούτων, τρίτος ἔξορκισμὸς τοῦ Μ. Βασιλείου

1. Κατὰ μαρτυρίαν Συμεῶν τὸν Θεσσαλονίκης οὐ μόνον τὸ εὐχολογίον τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ὥριζεν, ἵνα οἱ ἀφορκισμοὶ ἀναγινώσκωνται δεκάκις ἢ δεκάκις, ἀλλὰ καὶ εὐλαβεῖς τινες ἱερεῖς, οὓς εἶδεν αὐτὸς ὁ Συμεῶν, ἀφευκτως τρεῖς φορᾶς ἐπαυλάμβανον αὐτούς. Διὸ καὶ συνιστᾷ ὁ Συμεῶν, «εἴπερ ἐστὶν ἄδεια οὐχ ἅπαξ μόνον χρὴ λέγειν τὰς εὐχὰς ἀλλὰ πολλάκις» (Ἐνθ' ἀν. Κεφ. ΕΑ Migne 155,212).

2. *Μ. Γεδεών* Κανον. Διατάξεις τόμ. Α' σελ. 16—17. Ἀξιοσημείωτον, ὅτι οἱ καθημερινοὶ ἔξορκισμοὶ τῶν κατηχομένων ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ τύπῳ. (Siricii Epist. ad Himerium 2 Migne P. L. 13,1134; Leonis Epist. 16,6, Migne P. L. 54,702 καὶ Celestini Epist. XXI ad episcopos Galliarum 12, Migne P. L. 50,536).

3. «Μὴ διαπτύσης ἔξορκισμοῦ θεραπείαν, μηδὲ πρὸς τὸ μῆκος ταύτης ἀπαγορεύσης» (Γρηγ. Θεολ. Λόγος XI, Migne 90,397).

4. Κυρίλλου Κατήχησ. Α, 6. Ἀξιοσημείωτον ἐν τούτοις, ὅτι ἐν ταῖς παλαιότεραις πηγαῖς τοῦ Αἰγυπτιακοῦ τύπου, τῇ Αἴγυπτ. διατάξει καὶ τοῖς κανόσι τοῦ Ἰππολύτου, μολοντί γίνεται λόγος περὶ ἔξορκισμοῦ, δὲν ἀναφέρονται διατετυπωμένοι ἔπορκιστικαὶ εὐχαί, τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖται διὰ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ αἱ εὐχαὶ αὗται ἀφίεντο εἰς τὴν προσωπικὴν ἔμπνευσιν τῶν λειτουργῶν.

5. Τοιαῦται φράσεις θὰ ἠδύναντο νὰ σημειωθῶσιν αἱ ἐπόμεναι: «Λαβέτωσαν ἰσχὸν οὗτοι οἱ ἐσφαγαμένοι κραταιότητος...». «Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ βαπτισθέντος ἐν Ἰορδάνῃ καὶ τύπον ἡμῖν ἀφθαρσίας ἐν ὕδατι παρεχομένου». «Ὅτι σὸς ἐμικέκληται δοῦλος ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πιστεύων εἰς τὴν ὁμοούσιον Τριάδα συμμαρτυροῦντων ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων». «Ἴνα καθαρῶσθαι ἀπὸ πάσης ἐπιτηρείας διαβολικῆς ..εὐσεβῶς ζῆσῃ ἀξιούμενος τῶν ἀχράντων μυστηρίων». «Ἴνα

(«Ὁ Θεὸς τῶν οὐρανῶν, ὁ Θεὸς τῶν φώτων) εὔρηται συνδεδεμένη μετὰ τοῦ βαπτίσματος ἐν τῷ ἀπὸ τοῦ Δ' καὶ Ε' αἰῶν. χρονολογουμένῳ βιβλίῳ τῆς Διαθήκης τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Γενικότερον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν ἀφορισμῶν τούτων θὰ ἔπρεπε νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήττεται τις, ἐὰν ἐν αὐτοῖς ἐμφανίζεται ὁ διάβολος ὡς ἔχων ἐξουσίαν καὶ κατέχων τὸ ἀγόμενον πρὸς τὸ βάπτισμα νήπιον καὶ ἐπιτιμᾶται διὰ φράσεων προκαλουσῶν φρίκην καὶ τρόμον ἀναγκάζομενος νὰ ἐξέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ. Διότι οἱ ἀφορισμοὶ οὗτοι ἐτέθησαν εἰς ἐκκλησιαστικὴν χρῆσιν, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ κατηχούμενοι δὲν ἦσαν τὰ σημερινὰ τῶν χριστιανῶν νήπια, ἀλλ' εἰδωλολάτραι εἰς τὰ εἰδωλα θύοντες. Συνεπῶς οἱ ἀφορισμοὶ οὗτοι συνετάγησαν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι «πρὸ τοῦ ἡμᾶς πιστεῦσαι τῷ Θεῷ ἡμῶν τὸ κατοικητήριον τῆς καρδίας φθαρτὸν καὶ ἀσθενές...ὅτι ἦν πλήρης μὲν εἰδωλολατρείας καὶ ἦν οἶκος δαιμονίων, διὰ τὸ ποιεῖν ὅσα ἦν ἐναντία τῷ Θεῷ»¹.

Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀφορισμῶν θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῆ, ὅτι οἱ ἀριθμοῦντες τούτους εἰς πέντε νεώτεροι κώδικες περιέλαβον εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν προτασσομένην τῆς ἀποτάξεως καὶ συντάξεως εὐχὴν, ἣν ὁ Βαρβερινὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι κώδικες ἐπιγράφουσιν «Εὐχὴ μετὰ τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον πρὸς τὸ πρὸς ὄραν βαπτίζειν». Ταύτην ὁ Δ ἐπιγράφει «Ἀφορισμὸς Δος, ἔστι δὲ καὶ εὐχὴ μετὰ τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον εἰς τὸν πρὸς ὄραν βαπτίζομενον». Ἐπειδὴ δὲ ἡ εὐχὴ αὕτη διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα ἡριθμηθῆ ὑπὸ κωδικῶν τινῶν ὡς εὐχαὶ δύο καὶ οὕτω αἱ εὐχαὶ τῶν ἀφορισμῶν ἀνεβιβάσθησαν κατὰ τινὰς κώδικας εἰς πέντε². Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Μ προτάσσω τὸ δεύτερον τμῆμα «τῆς εὐχῆς μετὰ τὸ ποιῆσαι...» τὸ ἀριθμούμενον ὑπ' ἄλλων κωδικῶν ὡς πέμπτη εὐχὴ, ἐπιτάσσω δὲ τὸ πρῶτον τμῆμα (τὸ ἀρχόμενον διὰ τῆς φράσεως «Ὁ ὢν, δέσποτα...» καὶ περατούμενον εἰς τὴν φράσιν «φαντασμάτων πονηρῶν») τὸν Γον ἀφορισμὸν, ᾧ τινι ἐπακολουθεῖ ἀμέσως ἡ λογισθεῖσα ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω κωδικῶν ὡς πέμπτη εὐχὴ,

ἐλεηθὲν καὶ καθαρισθὲν ἐνταγῆ τῇ ἀγίᾳ σου ποιίμνῃ καὶ φυλαχθῆ νὰὸς ἔμψυχος τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ τῶν θείων καὶ ἀχράντων ἀγιασμάτων. «Πρὸς τὸ εἶναι αὐτὸν ὑγιὴ καὶ ὀλόκληρον καὶ ἐλεύθερον ἐπιγινώσκοντα τὸν ἴδιον δεσπότην...τὸν διδόντα αὐτοῖς σφραγίδα σωτηρίας διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ θείου βαπτίσματος εἰς τὸ καταξιωθῆναι αὐτὸν τῶν ἀχράντων καὶ ἐπουρανίων φρικτῶν αὐτοῦ μυστηρίων καὶ ἐνωθῆναι τῇ αὐτοῦ ποιίμνῃ».

1. Βαρνάβα ἐπιστολὴ κεφ. 16. Πρβλ. καὶ Συμεῶν Θεσσαλ. ἐνθ' ἄν. κεφ. ΕΒ: «Ἐμφιλοχωροῦσι γὰρ τὰ δαιμόνια ταῖς τῶν ἀβαπτίστων ψυχαῖς, ἀποπλανᾶν καὶ μαινεῖν βουλόμενα. Καὶ τοῦτο ἰσχύουσιν ἀπὸ τῆς παραβάσεως ἐκείνης».

2. Συμεῶν ὁ Θεσσαλονίκης ἀριθμῶν ἀπὸ τῆς εὐχῆς εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον ὀνομάζει δευτέραν εὐχὴν τὸν πρῶτον ἀφορισμὸν, τρίτον τὸν δεύτερον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς εἰς τρόπον ὥστε ἡ εὐχὴ εἰς τὸν πρὸς ὄραν βαπτίζομενον ἀριθμεῖται πέμπτη (ἐνθ' ἄν. Migne 155,217).

ἀριθμῆι ὡς ἀφορισμὸν Δον. Ἄλλ' ἡ εὐχή ἢ ἐκ δύο τμημάτων ἀποτελουμένη καὶ προτασσομένη τῆς ἀποτάξεως εἶνε ὄλιως διακεκριμένη τῶν ἀφορισμῶν καὶ δὲν πρέπει νὰ συγγέεται πρὸς αὐτούς, ὡς θὰ ἴδωμεν μετ' ὀλίγον. Ἐντεῦθεν οἱ ἀφορισμοὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ὀνοματογραφίας τοῦ κατηχομένου ἀναγινωσκόμενοι ἐπ' αὐτοῦ συμποσοῦνται εἰς τρεῖς.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἀφορισμῶν κυρίως οἱ δύο πρῶτοι διὰ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἀποτελοῦντες ἐπιτιμήσεις κατὰ τοῦ διαβόλου ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου. Ἐντεῦθεν οἱ δύο οὗτοι ἀφορισμοὶ ἀναγινώσκονται στρεφομένου τοῦ κατηχομένου πρὸς δυσμὰς κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ **M**. Ἡ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «ἀφορισμὸς Γ» εὐχή ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Κύριον Σαβαώθ, οὗτινος ἐκζητεῖται τὸ ἔλεος καὶ ἡ προστασία καὶ ἐπέμβασις πρὸς ἐπιτίμησιν καὶ δίωξιν τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων καὶ σύντριψιν τοῦ Σατανᾶ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν κατὰ διάταξιν τοῦ **M** ἀναγινώσκεται στρεφομένου τοῦ κατηχομένου πρὸς ἀνατολάς. Οἱ δὲ κώδικες **Σ Πε** καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 19 (20) τοῦ Κωσταμονίτου λόγῳ τοῦ τοιούτου περιεχομένου τῆς εὐχῆς ὀρίζουσιν ἵνα ἀναγινώσκεται αὕτη καὶ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ εἰς γυναῖκα λεχά.

Κατὰ τὸν **Σ** μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν τριῶν ἀφορισμῶν, προκειμένου νὰ ἀναγνωσθῆ ἡ εὐχή μετὰ τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον πρὸς τὸ προσώρον βαπτίζειν, ὁ κατηχούμενος «εἰσφέρεται ἐν τῷ ναῷ». Ἡ διάταξις αὕτη συνυπονοεῖ, ὅτι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ κατηχούμενος μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ εὗρίσκετο ἐν τῷ νάρθηκι. Καὶ δύναται μὲν νὰ συναχθῆ ἐκ μαρτυρίας τινὸς τοῦ Κυρίλλου, ὅτι οἱ ἔξορισμοὶ ἀνεγινώσκοντο, καθ' ὃν χρόνον οἱ κατηχούμενοι ἦσαν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας¹, ἀλλ' ἐν τῇ Αἰθιοπικῇ Διατάξει (κατὰ τὸ κείμενον τῆς Ἀραβικῆς μεταφράσεως) διακρίνεται ρητῶς καὶ σαφῶς μεταξὺ τοῦ τόπου τοῦ φωτιστηρίου, ἐνθα οἱ κατηχούμενοι ἐλάμβανον τὸ βάπτισμα, καὶ τοῦ ἔξοριστηρίου. Ἀμφότερα τὸ τε βαπτιστήριον καὶ τὸ ἔξοριστήριον ἔκειντο κατὰ τὸ μέρος τὸ δυτικὸν βορεινὸν τοῦ ναοῦ².

Τοσαῦτα περὶ τῶν ἐπορισμῶν, οἵτινες κατὰ τὸν Κύριλλον ἀνεγινώσκοντο ἐπὶ τοῦ κατηχομένου, καθ' ὃν χρόνον οὗτος εἶχε κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον ἵνα μὴ διασπᾶται ἡ προσοχὴ αὐτοῦ, ἀλλὰ δύναται ἡ διάνοια αὐτοῦ ἀπερισπάτως νὰ παρακολουθῆ τῶν ἐπορισμῶν τὰ νοήματα καὶ ἵνα μὴ τὸ βλέμμα ρεμβόμενον ποιῆσθαι ῥέμβεσθαι καὶ τὴν καρδίαν»³.

Ἐκ τῆς ἰδίας ἐπιγραφῆς, ἣν φέρει ἡ εὐχή εἰς τὸν πρὸς ὄραν βαπτιζόμενον, συνάγεται, ὅτι τυγχάνει αὕτη αὐτοτελῆς καὶ ἐνσωματοῦ τελετὴν κχωρισμένως τῶν ἀφορισμῶν λαμβάνουσαν χώραν, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ

1. Ἐἰ καὶ κέλλεισται ἡ ἐκκλησία καὶ πάντες ἡμεῖς ἔνδον, ἀλλὰ διστάλω τὰ πρόγματα, ἄνδρες μετὰ ἀνδρῶν καὶ γυναῖκες μετὰ γυναικῶν» (Προκατήχ. 8).

2. F u n k, Didascalia et Const. Apost. τόμ. II 124.

3. Προκατήχ. 5.

τῶν μαρτυρουμένων περὶ τοῦ Συριακοῦ καὶ Αἰγυπτιακοῦ Τύπου. Πράγματι κατὰ μὲν τὰς πληροφορίας τοῦ Ὀδοιπορικοῦ τῆς Σιλβίας οἱ καθ' ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν διδασκθέντες καὶ εἰς τῶν ἑξορκισμῶν τὴν θεραπείαν ὑποβληθέντες κατηχούμενοι κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων ἦτοι ἡμέρας τινὰς πρὸ τῆς νυκτὸς τοῦ Μ. Σαββάτου, ὅτε ἔμελλον νὰ βαπτισθῶσιν, ὑπεβάλλοντο εἰς εἶδος τι προφορικῆς δοκιμασίας ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐν τῇ ἀψίδι, ὀπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ Γολγοθᾶ· κατὰ δὲ τοὺς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ φερομένους κανόνας ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ βαπτίσματος, κεχωρισμένως τῆς ἀποτάξεως, ἣτις ἐλάμβανε χώραν κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος, «προσκαλεῖ τοὺς βαπτισθησομένους καὶ προτρέπει αὐτούς, ἵνα τὰ γόνατα κάμψωσι, τὰς κεφαλὰς ἐστραμμένας κατ' ἀνατολὰς ἔχοντες, καὶ ἐκτείνει ἐπ' αὐτοὺς τὰς χεῖρας δεόμενος, ἵνα ὁ Κύριος ἐξελάσῃ τὸ πονηρὸν πνεῦμα ἀπὸ πάντων τῶν μελῶν. Μετὰ τοῦτο δὲ τελειώνει τοὺς ἑξορκισμοὺς αὐτῶν, ἐμφυσᾷ εἰς τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ σφραγίζει τὰ στήθη καὶ τὰ μέτωπα, τὰ ὦτα καὶ τὰ στόματα τούτων. Οὗτοι δὲ καθ' ὅλην ἑκείνην τὴν νύκτα ἀγρυπνοῦσι σχολάζοντες εἰς λόγους ἱερῶν καὶ προσευχᾶς»¹. Ἐὰν πρὸς τὰς πληροφορίας ταύτας σχετίσωμεν τὸ περιεχόμενον τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος εὐχῆς, ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι τῆς ὁποίας μετὰ τριπλῆν ἐμφύσησιν καὶ σφραγίσιν ἐπισυνάπτεται καὶ σύντομος ἑξορκισμὸς («Ἐξέλασον ἀπ' αὐτοῦ πᾶν πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα...»), βλέπομεν, ὅτι προδήλως τοῦτο ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς αὐτάς. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι πρόκειται περὶ εὐχῆς, ἀναγνωσκόμενης ἐπὶ τὸν κατηχούμενον, ὅταν ἀπεφασίζετο τελικῶς καὶ ὀριστικῶς νὰ γίνῃ οὗτος δεκτὸς εἰς τὸ βάπτισμα κατὰ χρόνον προσεχῆ, ὡς ἄλλως τε ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς («τὸν πρὸς ὥραν βαπτιζόμενον» ἢ «πρὸς τὸ πρὸς ὥραν βαπτίζειν»). Θὰ ἠδυνάμεθα μάλιστα νὰ εἰπώμεν, ὅτι τοιαύτη τις εὐχὴ εἶνε καὶ ἡ ἐν τῷ Εὐχολογίῳ Σεραπίωνος τοῦ Θμουέως «εὐχὴ ὑπὲρ τῶν βαπτιζομένων» (*Ἴδε παράρτημα), ὡς ἐμφαίνεται οὐ μόνον ἐκ τε τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς σειρᾶς, ἣν κατέχει μετὰ τῶν πασῶν τῶν εὐχῶν (προτάσσεται τῆς «μετὰ τὴν ἀποταγὴν εὐχῆς», ἄρα δὲ καὶ τῆς ἀποτάξεως καὶ συντάξεως).

Ἐκ τῶν διατάξεων τῶν ἐπὶ μέρους κωδίκων ἀξιωμαθόντων καὶ ἰδίας σπουδῆς ἀξία τυγχάνει ἡ διάταξις καθ' ἣν ἡ τάξις εἰς τὸ ἀποτάξει παῖδα ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ δευτέρου τμήματος τῆς εὐχῆς («Ἐξέλασον ἀπ' αὐτοῦ...»), ἐνῶ τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς ἀποτελεῖ τὴν εὐχὴν εἰς τὸν πρὸς ὥραν βαπτιζόμενον, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἐπακολουθεῖ ἡ χροῖσις τοῦ κατηχουμένου δι' ἐλαίου ἐπορκιστοῦ. Οὕτω κατὰ τὸν **II** ἢ «ἀκολουθία καὶ εὐχὴ εἰς τοὺς πρὸς ὥραν βαπτιζομένους» ἀρχεται ἀπὸ τῆς εὐχῆς *Ὁ ὦν,

1. Κανὼν 19 § 108—111.

δέσποτα Κύριε, ὁ ποιήσας...» μέχρι τῆς φράσεως «ἀπό φαντασμάτων πονηρῶν». Μεθ' ὃ ὁ ἱερεὺς «εἰσφέρει τὴν κανδήλαν καὶ σφραγίζει τρίτον καὶ ἄρχεται τῆς εὐχῆς τῆς χρίσεως τοῦ ἁγίου ἐλαίου. Εἶτα χύνει τὴν κανδήλαν ἐπάνω τοῦ παιδίου καὶ χρίει αὐτὸ τὸ ἅγιον μύρον. Καὶ ἀπόλυσιν». Κατὰ τὸν Σ ὡσαύτως μετὰ τὴν φράσιν «...καὶ φαντασμάτων πονηρῶν» ὁ ἱερεὺς «εἰσφέρει τὸν κατηχούμενον καὶ σφραγίζει τρίτον καὶ ἄρχεται τῆς εὐχῆς ἀπὸ τοῦ Συντριβήτωσαν ὑπὸ τὴν σημείωσιν τοῦ τύπου» [τῆς εὐχῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων] «ἕως πληρώσεως τῆς ἐτέρας εὐχῆς τῆς χρίσεως τοῦ ἁγίου ἐλαίου. Εἶτα χύνει τὴν κανδήλαν ἐπάνω τοῦ παιδὸς καὶ χρίει αὐτὸ τὸ ἅγιον μύρον καὶ ἀπολύει». Τὴν αὐτὴν τάξιν φαίνεται ἀκολουθῶν καὶ ὁ ε. Ἀκολουθῶς καὶ οἱ τρεῖς κώδικες κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βαπτίσματος ἐπαναλαμβάνουσι τὴν τε εὐλογίαν τοῦ ἐπορκιστοῦ ἐλαίου καὶ τὴν ἐκ νέου χρίσιν δι' αὐτοῦ τοῦ φωτιζομένου. Οἱ Σ e μετὰ τὸ πέρασ τοῦ πρώτου τμήματος τῆς εὐχῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων, εἰς τὸ σημεῖον καθ' ὃ ἄρχεται ἡ φράσις «Συντριβήτωσαν ὑπὸ τὴν σημείωσιν τοῦ τύπου...» σημειοῦσιν «Ἄρξου τοῦ πρὸς ὥραν βαπτιζομένου». Ἡ τελευταία αὕτη σημείωσις δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ὡς ὑπομνησκουσα εἰς τὸν ἱερέα νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ βαπτίσματος τὰ καὶ ἐν τῇ εὐχῇ τοῦ πρὸς ὥραν βαπτιζομένου λεχθέντα.

Τί θὰ ἠδύνατο νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης; Ἄρα γε μήπως, ὅτι ἡ δι' ἐπορκιστοῦ ἐλαίου χρίσις τοῦ κατηχούμενου δὲν ἐγένετο ἀπαξ μόνον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐπορκισμῶν, καὶ δὴ κατὰ τὴν τελευταίαν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὅτε πλέον ἢ διὰ τῶν ἐπορκισμῶν θεραπεία ἐλάμβανε πέρασ; Μολονότι καὶ ἡ ἐκδοχὴ αὕτη δὲν ἀποκλείεται ὑπὸ τοῦ περιεχομένου τῆς πρὸς καθαγιασμόν τοῦ ἐπορκιστοῦ ἐλαίου ἀναγινωσκομένης εὐχῆς¹, ἐν τούτοις πιθανώτερον παρουσιάζεται, ὅτι πρόκειται καὶ ἐνταῦθα περὶ ἀναλόγου τινὸς πρὸς τὰ ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ τύπῳ κρατήσαντα μεταγενεστέρως καὶ ἤδη κατὰ τὸ κοπτικὸν καὶ αἰθιοπικὸν τυπικὸν ἰσχύοντα².

Τὸ κοπτικὸν τυπικὸν εὐχολόγιον διέσωσε δύο εὐλογίας ἐλαίου διὰ τὸ ἔλαιον τῶν κατηχούμενων· τὴν μίαν μὲν διὰ τὸ ἔλαιον τὸ χρησιμοποιούμενον εὐθὺς μετὰ τὸν ἀφορκισμόν καὶ τὴν σύνταξιν πρὸς σφράγισιν τοῦ μετώπου, τῶν ὠτων, τοῦ στόματος καὶ τοῦ στήθους, ἅτινα καὶ κατὰ τοὺς

1. Ἐν αὐτῇ ἀπαντῶμεν τὴν φράσιν «...ὥστε γενέσθαι αὐτὸ...εἰς ἀπαλλαγὴν κακῶν πάντων τοῖς χριστένοις αὐτὸ ἐν πίστει ἢ καὶ μεταλαμβάνουσι ἐξ αὐτοῦ». Ἡ φράσις αὕτη ὑποδηλοῖ καὶ χρῆσιν ἄλλην τοῦ ἐπορκιστοῦ ἐλαίου παρὰ τὴν τῆς χρίσεως ἐν τῷ βαπτίσματι. Ἐννοεῖται, ὅτι, ἐὰν γένηται τοῦτο δεκτόν, ἔχομεν ἐν τεύθειν ἐνδειξιν, ὅτι τὸ ἐπορκιστὸν ἔλαιον δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐν τῷ βαπτίσματι.

2. Παρὰ. Cabrol Diction. d' Arch. Chrét. et de Liturgie τόμ. II στήλη 266.

κανόνας τοῦ Ἰσπολύτου¹ καὶ τὴν Αἰγυπτιακὴν διάταξιν ἐσφραγίζοντο ἀπλῶς, ἄνευ χρίσεώς τινος τῇ προτεραίᾳ τοῦ βαπτίσματος· τὴν ἑτέραν δὲ διὰ τὸ ἔλαιον τὸ χρησιμοποιοῦμενον μετὰ τὸν καθαγιασμὸν τοῦ ὕδατος πρὸς καθολικὴν χρίσιν τοῦ σώματος, μεθ' ἣν ἀκολουθεῖ ἢ ἐν τῷ ὕδατι τριπλῆ κατάδυσις καὶ ἀνάδυσις τοῦ φωτιζομένου. Ἡ διπλῆ αὕτη χρίσις τοῦ Αἰγυπτιακοῦ δὲν πρέπει νὰ συγγέηται πρὸς εἶδος τι διπλασιασμοῦ τῆς αὐτῆς χρίσεως ἐν τῷ Συριακῷ τύπῳ. Ὁ de Puniet ἐξετάζων τὰ τῆς χρίσεως δι' ἐπορκιστοῦ ἐλαίου ἐν τῷ Συριακῷ τύπῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὰς μεταγενεστέρας πῶς συριακὰς διατάξεις παρουσιάζεται ἢ δι' ἐπορκιστοῦ ἐλαίου σφραγίσις τοῦ μετώπου τοῦ κατηγουμένου ἐπιλεγομένης καὶ τῆς σχετικῆς ρήσεως λαμβάνουσα χώραν πρὸ τοῦ καθαγιασμοῦ τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος καὶ χωριζομένη συνελπῶς τῆς κατὰ τὸ βάπτισμα ὀλοκληρωτικῆς τοῦ σώματος χρίσεως, ἐξηγεῖ τὸν χωρισμὸν τοῦτον ὡς ἐπιβληθέντα ὑπὸ τῆς μεταγενεστέρας παρεισαγωγῆς, μεταξὺ συντάξεως τοῦ κατηγουμένου καὶ βαπτίσεως αὐτοῦ, τοῦ καθαγιασμοῦ τοῦ ὕδατος. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦτέστιν, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς σχετικῆς μαρτυρίας τοῦ ψευδοδιονυσίου ἤρριξε τὴν χρίσιν τῶν κατηγουμένων διὰ τῆς σφραγίσεως τοῦ μετώπου ἐπιλέγων καὶ τὴν σχετικὴν ρῆσιν, μεθ' ἧς ἐπαφίων τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς χρίσεως εἰς τοὺς πρεσβυτέρους ἢ τὰς διακονίσσας μετέβαινε πρὸς καθαγιασμὸν τοῦ ὕδατος. Ἐντεῦθεν κατὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν χρίσιν τοῦ σώματος δι' ἐλαίου ἐπορκιστοῦ οὐδεμία ρῆσις ἐλέγετο¹. Ἡ ἐξήγησις αὕτη τοῦ de Puniet παρουσιάζεται ἀρκοῦντως πιθανή, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ Συριακῷ τύπῳ ἢ σφραγίσις τοῦ μετώπου ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρεσβυτέρου γίνεται μετὰ τὴν σύνταξιν καὶ τὴν πρώτην ὁμολογίαν τῆς πίστεως. Ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ ὁμοίως τύπῳ ἢ πρώτη χρίσις γίνεται εἰς ἀντικατάστασιν τῆς σφραγίσεως τῆς γινομένης τῇ παραμονῇ τῆς βαπτίσεως, πρὸ τῆς ἀποτάξεως καὶ συντάξεως καὶ μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἐξορκισμοῦ. Σαφῶς λοιπὸν ἐκεῖ πρόκειται περὶ χρίσεως τελειούσης τοὺς ἐπορκισμοὺς καὶ ὅλως διακρινομένης τῆς χρίσεως τῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος γινομένης. Πρὸς ταύτην δὲ ἀνταποκρίνεται πλήρως ἢ κατὰ τὰς διατάξεις τῶν Π Ζ e χρίσις τοῦ πρὸς ὥραν βαπτιζομένου, ἢ μετὰ νέας εὐλογίας τοῦ ἐλαίου καὶ νέας ρήσεως ἐπαναλαμβανομένη κατὰ τὴν ὥραν τοῦ βαπτίσματος. Σημειωτέον ὅτι τὴν τοιαύτην χρίσιν ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὸν Γαλλικανικὸν τύπον. Οὕτω ὁ Καισάριος² καὶ ἡ σύνοδος Matisconensis τοῦ 585³ ὁμιλοῦσι περὶ ἐπιθέσεων τῶν χειρῶν καὶ χρίσεως δι' ἐλαίου ἐπορκι-

1. «Μετὰ τοῦτο δὲ τελειώνει τοὺς ἐξορκισμοὺς αὐτῶν, ἐμφραῖ εἰς τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ σφραγίζει τὰ στήθη καὶ τὰ μέτωπα, τὰ ὄτια καὶ τὰ στόματα τούτων» (κανὼν 19,110). Τὰ αὐτὰ περίπου ἀναγράφονται καὶ ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ Διατάξει.

2. Dict. d'Arch. Chr. et de Lit. ἐνθ' ἀν. στ. 280.

3. Sermo 42, Migne P. L. 39, 1828.

4. Ἐν κανόνι 3, Mansi IX, 951.

στοῦ, ὅπερ οἱ κατηγούμενοι ἐλάμβανον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ἐγένετο δὲ ἡ χρίσις αὕτη, καθὼς φαίνεται ἐξ ἐνδείξεων τοῦ Γερμανοῦ ¹ καὶ τοῦ βιογράφου τοῦ Καισαρίου ² κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς εὐλογίας τοῦ ἐλαίου τοῦ ἐπορκισμοῦ, ἥτοι τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων. Ἀνάμνησιν τῆς συνηθείας ταύτης ἔχομεν ἴσως ἐν τῷ γεγονότι, ὅτι τὸ πρῶτον ἀπόσπασμα τοῦ *Missale Gallicanum vetus* τοποθετεῖ τὸν ἐξορκισμόν τοῦ κατηγουμένου εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων ³. Παρόμοιαι φαίνεται νὰ ὑπῆρξαν καὶ αἱ συνήθειαι τῶν Ἰσπανικῶν ἐκκλησιῶν ⁴. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ τύπῳ κατὰ τὸ τρίτον *scrutinium* οἱ κατηγούμενοι ἐχρίοντο καὶ δι' ἐλαίου ⁵, αὕτη δὲ ἡ χρίσις, ὡς φαίνεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ διακόνου Ἰωάννου ⁶, εἶπε ἢ ἐπὶ τῶν ὄτων γινομένη, ἢ καλουμένη *apertio aurium*, ἢ ἐπακολουθοῦσα εἰς τὴν ἐξέτασιν ἐπὶ τοῦ συμβόλου καὶ τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ἐγνώριζε τοῦτο ὁ κατηγούμενος.

(Συνεχίζεται)

-
1. Epist. II, Migne P.L. 72,96.   2. Vita Caesarii, I. II 17.
 3. Migne P. L. 72,348.
 4. Hildephonsi, De cognitione baptismi c. 25,26,29, Migne P. L. 96,121-124
Liber comicus, sive Lect. Tolet. éd. dom G. Morin 1898 σελ. 132, 134.
 5. *Canones ad Gallos* ὑπὸ συνόδου ρωμαϊκῆς περὶ τὸ 400, κανὼν 8, Mansi
 III, 137.
 6. Migne P. L. 59,399—408.